GRAMÁTICA CATALANA.

ESTUDIS SOBRE LA MATEIXA.

PER

D. IGNASI FARRÉ Y CARRIÓ

LLICENCIAT EN FILOSOFÍA Y LLETRAS,
SUBSTITUT DE LA CÁTEDRA DE LLATÍ EN LO INSTITUT DE
BARCELONA, ETC.

BARCELONA.

IMPRENTA DE LA RENAXENSA,
Montjuich del Bisbe, 3, baxos.
1874.

PRÓLECH.

L' objecte que ns' ha mogut á la publicació del present treball no ha sigut altre qu' afejir una pedreta mes al edifici del renaxement de la llenga. Ja sabiam al empéndrerlo cuant dificultós era y á cuant ns' ecsposavam especialment en la part ortográfica. Icnorem si l' haurem rodonejat en lo que permet lo carácter que li havem donat. Ho hem procurat y l' públich illustrat dirá si hem estat ó no acertats. Lo método qu' hem seguit ns' apar lo mes rahonable. Despres de conexer la paraula en la sua part material l' havem estudiada en lo modo de ficsarla, luego en la sua clasificació y finalment en l' ordre que s' segueix en catalá pera combinarla al ecspresarhi l' pensament.

En l' Ortografía havem posat devant per devant l' escola fonética de la fundada ab l' us y ab la etimolojía, y ho havem fet pera que s' comparesin y s' vejés quina es mes rahonable, mes fundada y al matex temps mes fácil d' apendrer y seguir, y ademés també pera que s' vejés si la fonética pot ó

no servir de patró pera la unificació de l' Ortografía, pera satisfer lo somni daurat dels catalanistas y l' desitx dels qu' aprenen ab afany la llenga. Nosaltres, com s' veurá, seguim una Ortografía á mitjas, putx no ns' podem en l' ús declarar del tot de la escola fonética per la sensilla rahó de que no hi ha hagut encara cap autoritat reconeguda en la llenga qu' haja manifestat quina era la qu' es deu haber de seguir. La seguim en tot alló que no ns' puga fer estranys.

A la Sintácsis hi havem afejit un suplement referent á la diferencia de construcció entre las llengas catalana y castellana ab objecte de que fos mes profitós nostre treball.

Desembre de 1874.

GENERALITATS.

DEL PARLAR.

L' home en virtut de las suas facultats sent, pensa y vol. Per saberse ques' lo que sent, lo que pensa y lo que vol há de manifestarho, há d' ecspresarho. Al ferho *parla*. ¿Com ho pot ecspresar? Presentant lo ques' objecte de nostre sentir, pensar y voler, dibuxantho, pintantho, ó sicnantho. D' aquestos medis l' mes propi y fins podem dir lo mes natural, es lo sicnal per la dificultat y no pocas vegadas imposibilitat qu' oferex la presentació de lo que s' objecte de nostre sentir, pensar y voler, y perque no tothom té la facilitat y habilitat corresponent per dibuxarho ó pintarho. La sicnació revela convenció, y aquesta es la intelligencia haguda entre dugas personas. ¿Es posible la intelligencia sens parlar? No. ¿Cóm s' ecsplica, donchs, que l' sicne siga 'l medi del cual l' home s' val per parlar? Per la lley de nostre ser. Cuant sentim, cuant pensém y cuant volém acompanyém aquestos actes d' un moviment, actitut, ó cosa que axís com l's caracterisa, l's ecspresa, putx diu á quí ns' escolta, ó contempla lo que per nosaltres pasa en virtut de la lley d' asociació d' ideas, axó es, en virtut de la semblansa ó itentitat qu' observém entre nosaltres y l's altres. La convenció,

donchs, hi es, pero instantánea, al matex temps que dihém lo que sentim, pensém y volém.

Lo sicne de que comunament se val l' home per ecspresarse es la veu, si bé casi sempre s' acompanya d' alguna actitut que determina mes l' acte que verifica.

Tenim ja 'l parlar: la manifestació ó ecspresió de lo que sentim, pensém y volém. Parlém per sicnes: l' que usém comunament es la veu, ó sia lo só que produhex l' ayre que sortint dels pulmons atravesa la laringe, pasa per la boca y 's posa ab relació ab l' esterior.

DE LA GRAMÁTICA.

Lo sentir, lo pensar y lo voler dona al home ideas, conexéments, conceptes, etc. Al ecspresarne cada un ho fá ja valentse d' un só, ja de dos ó mes, es á dir: hó fá per medi de paraulas. Aquestas son lo só ó combinació de sons ecspresius d' una idea. L' estudi de la paraula há de basarse en son conexement complert, y s' logra estudiantla en si y en son valor. Pero per conexer la parla, lo llenguatje havem de saber lo modo com se lligan las ideas per constituhir *judicis*, y 'l modo com se lligan aquestos per constituhir *rahonaments*, y al últim *discurs*, ó sia ecspresió. Com s' compren cada un d' aquestos aspectes dona peu á diferent estudi cuals termes se trovan en l' objecte á cada un d' ells corresponent.

Per sabernos ecspresar habém primer de conéxer la materia, segonament los termes ó paraulas corresponents y, per fi, lo modo com s' relacionan las ideas pera que la ecspresió siga clara é intelligible. Axó n's diu que sent la pa-

raula l' ecspresió de la idea havém de conexer aquesta per poderla usar degudament. Aquest conexement primordial ns' l' dona l' Diccionari de la llenga, pero no es prou perque pugam *enrahonar*, necesitém lo que havém dit, conexement de la materia que volém tractar, putx aquest ns' donará ideas y ns' dirá l' ordre de la sua ecsposició pera que siguém clars y obtinguém lo fruyt que desitjém.

La paraula per son estudi se la considera en diferents aspectes y s' marxa sempre del supósit de qué está ficsada, axó es, deque s' pot véurer. D' aquí que coneguda en sa constitució material hajám de conéxer los sicnes ó figuras que ns' representan y ecspresan cada un dels sons que la componen. Aquestos dos estudis se l's conex per los noms de *Prosodia* y d' *Ortografía*.—Las paraulas s' clasifican y per axó s' partex de la idea que ecspresan. Aquest estudi es la *Analojía*. —Coneguda axís la paraula pot estudiarse millor l' ordre y combinació corresponent pera que constituhint una idea, judici, pensament, etc. l' ecspresi clara y perfectament. Aquest estudi es la *Sintácsis*.—Los judicis en relació y ecspressant un pensament mes general constituhexen rahonaments y aquestos lo discurs. L' estudi d' aquestas parts correspon á la Lliteratura, Retórica, etc.—Fetas aquestas indicacions podém preguntarnos ¿qué es la Gramática? y contestar «lo estudi de la paraula en sa constitució, ficsació, clasificació y ordre per ecspresar l' idea ó judici.»

ESTUDIS
SOBRE GRÁMATICA CATALANA.

PRIMERA PART.

DE LA PROSODIA.

La paraula Prosodia atesa la seva etimolojía vol dir: *estudi del cant*, mes com nosaltres apliquém aquesta paraula á la paraula vol dir: *estudi de la véu humana*, ó en altres termes estudi dels elements materials que la componen. Quins son ns' hó dirá l' seu conexement.

La veu humana es un só, mes per saber lo carácter qu' oferex havem de saber com s' produhex, y cuals son las suas modificacions.

L' aparato per medi del cual l' home produhex lo só es la la *laringe*, encara que s' completa per la boca y las fosas nasals.

La *laringe* ó *gargamella* es una caxa cartilajinosa situada á la part superior y anterior del coll anomenada *nou* ó *poma*

d' Adam. La part interior está cuberta d' una mucosa que forma á cada costat dos plechs anomenats *cordas vocals:* la part superior té un forat anomenat *glótis*, y desobre una membrana anomenada *epiglótis* que representa l' matex paper que la llengüeta en los instruments de música.

La *boca* es la cavitat que seguex á la gargamella per la part superior y s' compon dels *llavis*, *llenga*, *paladar*, *dents*, *galtas* y *vel del paladar*.

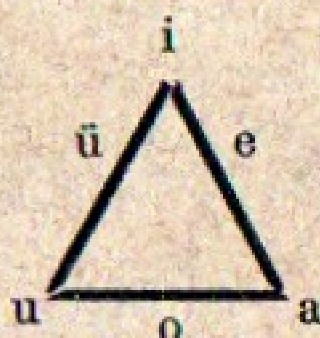
Las *fosas nasals* son dugas cavitats que s' ecstenen desde la part superior y posterior de la boca de la cual n' están separadas per la bóveda palatina quen' forma la part inferior. A cada una hi há tres láminas ó plechs anomenats *cornets*.

Lo só que produhex l' home s' produhex del modo següent: l' ayre partex dels pulmons y surt á defora atravesant la gargamella, ahont topa ab las cordas vocals, las mou, las fá vibrar y ab comunicació ab l' ayre atmosférich produhex un só ques' mes ó menos fort segons la obertura superior de la gargamella y la membrana que la tapa.

Foradada la gargamella per la part de sota las cordas vocals l' ayre escapantse per aquest forat no produhex cap só, mes si s' forada per dalt lo só ques' produhex es sempre l' matex. La boca y las fosas nasals s' encarregan de modificar lo só donantli totas las variacions que conexèm. En aquet cás tenim lo *só articulat*.

Cuant l' ayre sortint de la gargamella topa ab alguna de las parts de la boca y s' hi reflectex, s' produhex lo *só* anomenat *vocal*, mes cuant entran á jugarhi las parts de la boca y fosas nasals s' produhex lo *so consonant* ques' una modificació de la veu. Segons las parts qu' obran las consonants s' diuhen: *guturals*, *llinguals*, *paladials*, etc. Axó no vol dir que aquestos sigan ls' membres únichs que las produhexen sino ls' que hi predominan.

Las vocals las determiná lo nostre celebrat orientalista Orchell per medi d' una teoría molt ingeniosa y que consisteix en figurar á la boca un triángul cuals ecstrems s' trovan l' un á la garganta ó gargamella, l' altre al paladar y l' altre als llavis. Lo primer es lo so vocal *a*, lo segon l' *i* y lo tercer la *u*. La *e* la coloca produhintse entre la gargamella y l' paladar; la *ü* francesa entre 'l paladar y ls' llavis, y la *o* entre ls' llavis y la gargamella. Dít triángul s' figura aixís:

Las vocals usadas en catalá son: *a, e, i, o, u*. Las consonants ns' ho dirá l' cuadro sinóptich següent qu' ecspresa també l' carácter de cada una d' ellas.

Guturals.—G.	*Guturo-paladials.*—J.
Paladials.—C.	
Dentals.—D, T, S, Z.	*Llavi-dentals.*—F, V.
Llavials.—B, M, P.	*Llinguo—paladials.*—R, Rr, N, NV.
Llingüals.—L, Ll.	*Llinguo-dentals.*—X.

Las consonants á causa de la seva producció no poden presentarse ab lo carácter independent de las vocals y per axó s' han d' acompanyar d' aquestas per conexerlas clarament.

Un só vocal, ó la reunió de vocals y consonants constituhexen las paraulas, ó sia, lo sicno per medi del cual ecspresém nostras ideas.

La veu humana per lo matex que obehex á la matexa causa que l' só vocal té las matexas cualitats y obehex á

idénticas lleys, encara que n' té algunas de propias per causa de las consonants. Los músichs considerant al só aislat hi trovan: *ecstensió*, *intensitat y timbre;* considerantlo en combinació: *tó*, *ritmo y melodía.* ¿Trovém aquestas cualitats á la veu humana? S' hi trovan tal com dirém. L' ecstensió es la major ó menor amplaria de las vibracions, lo temps ques' gasta en la vibració. L' ecstensió en la veu humana es la *cantitat.*—La intensitat es la forsa ab ques' verifican las vibracions á causa del impuls rebut per lo cós sonoro. En la veu humana es l' *accent.*—Lo timbre es la manera com lo cós sonoro vibra. En la veu humana es la *diferencia de só.*—Lo tó es fill de la alsada y número de las vibracions ab un temps determinat. En la veu humana es *l' ayre del só*, lo que també s'en diu *estil.*—Lo ritmo es fill de la producció del só ab certa mida de temps. En la veu humana es lo *ritmo*, lo *compás*, lo descans que n' la pronunciació alternativament s' pren. En Poesía es lo *vers.*—La melodía es filla de la acertada combinació del tó y del ritmo. En la veu humana es la *bellesa musical* de la ecspresió.

Com s' compren totas aquestas cualitats las té l' só vocal putx lo consonant mes es un ruido qu' un só.

Lo cumpliment d' aquestas cualitats y 'l de las lleys fonéticas que té cada llenga de per si donan á la parla una armonía que encanta y que agrada cuant s' unex á la música de la idea, si es ques' permet aquesta ecspresió. Lo só vocal y consonant no es l' únich que produhex l' home, hi ha també la *tós, l' estornut*, *lo burinotéx*, *lo claquetex*, etc.

Havem acabat la tasca. Conexém la veu humana en la sua producció, naturalesa y modificació, axís com los sons usats á la llenga catalana. Conexém la paraula considerada oralment. ¿Com s' ficsa?

ESTUDIS
SOBRE GRAMÁTICA CATALANA.

SEGONA PART.

DE LA ORTOGRAFÍA.

FONAMENTS DE LA ORTOGRAFÍA.—ESTAT DE LA LLENGA CATALANA.

La paraula Ortografía atesa la sua etimología vol dir: *pintura ó escriptura perfecta*, y com que s' aplica á la paraula vol dir: *representació y ecspresió dels sons que constituhexen las paraulas*, ó sia *ficsació de la paraula*. Los fonaments de l' Ortografía segons ls' gramátichs son: *pronunciació*, *us constant* y *orígen ó etimología*. Rahonablement parlant sols hi há un fonament y aquest es la pronunciació. Ab efecte, la escriptura s' reduhex á pintar la paraula, á ficsarla, y com que aquesta está constituhida per sons articulats, ab aquestas s' ha d' aténdrer per lo número y l' valor. Coneguts y sensibilisats, cada só há de tenir un sicno ó figura que l' ecspresi, axís com aquesta solsament ecspresar un só. Obehint ab

aquest principi s' regularisa y facilita la part qu' avuy ab moltas llengas es tant y tant dificultosa d' apéndrer. L' us ha d' estar regularisat y determinat per lo só, y rahonablement parlant no té poder per donar á l' escriptura aquexa varietat y ecstranyesa que s' observa mes ó menos en totas las llengas. No cal dir que l' etimología s' hi ha d' atenir també per la rahó de que las paraulas pasant d' una llenga ab altre s' acomodan á las lleys fonéticas respectivas. Cuant parlém no ateném á com están escritas las paraulas, sino als sons que las componen perque aquestos y no aquella es la part que ferex nostre ohido, la que ns' posa en conexement de lo que ls' altres senten, pensan y volen. Un catalá un castellá y fins un francés s' entenen en moltas cosas perque ecspresan unas matexas ideas ab uns mateixos sicnos ó paraulas, y al enténdres' no atenen per cert á com escriuhen las paraulas que diuhen, perque pot donarse l' cás de no saber llegir ni escríurer cap dels tres.

La matexa etimología l' ha dificultada lo no obehirse als principis dalt ecspresats, putx no há pogut estudiarse ab tanta precisió y claretat lo carácter fonétich de cada llenga y las modificacions que las paraulas tenen al pasar d' una llenga ab altre.

Cuant una llenga está constituhida y ficsada no cap dupte que una modificació radical, axó es, que l' subjectar de cop ab una llenga als principis rahonables xocaría y ecstranyaría y fins n' hi hauria qu' esclaus de la tradició no voldrian admétrerla, mes en axó hi há que considerar lo següent: la gent poch instruida te relacións per medi de cartas. ¿Quina ortog.afía s' hi seguex? Es la propia de la llenga? No, cada cual escriu com li sembla, pero subjectantse sempre á la lley fonética. Si ohim llegir una carta d' aquestas observarém poch lligament ab las ideas, pero icnorarém casi sempre si están ben ó mal escritas ¿perqué? Perque ohirém pro-

nunciar las paraulas corresponents á las ideas que s' comunican, putx qui há escrit há atés que s' produhisen al ohido dels altres los matexos sons articulats qu' ell emitia sens cuidarse de si las paraulas havian d' anar separadas ó lligadas, sí s' havia de posar coma ó punt, etc. Axó manifesta cuant menos l' ecstranyesa que de moment causaria una modificació ortográfica pero que no sería pas tant mal rebuda cuant ja la matexa gent icnorant se n' va al terreno rahonable que tanta pó tenen d' entrarhi ls' gramátichs.

La llenga catalana ve de tom al estat en que 's trova per admetrer aquesta modificació, y dihem que hi vé de tom perque avuy no s' pot dir que hi haja una ortografía per tothom admesa y reconeguda. Nosaltres en l' estudi que hi aném á fer presentarem ls' dos sistemas fent observar las erradas y ecstravagancias en que s' ha caigut escoltant poch la pronunciació y ohint molt al us y á la etimolojía.

ABECÉ CATALA.

Las paraulas sabém ja que materialment parlant son un só ó reunió de sons articulats. La figura ó sicno que representa y ecspresa á cada un d' ells s' diu *lletra* y la reunió de lletras usadas per una llenga s' diu *abecé*. Las usadas en catalá son: *a, b, c, ch, d, e, f, g, h. i, j, k, l, ll, m, n, ny, o, p, q, r, s, t, u, v, x, y, z*. Per rahó de son ser s' dividexen las lletras en *vocals* y *consonants*, y per rahó de sa forma en *majúsculas* y *minúsculas*. Una lletra ó reunió de dugas ó més constituhexen la *sílaba*, y una ó mes d' aquestas la paraula.

Lo valor respectiu en pronunciació de las lletras, es lo següent.

Vocals.—Las vocals son: *a, e, i, o, u, y*.—La *a, i, u*, no oferexen dificultat: n' hi ha prou ab ohirlas una vegada. La *e* y la *o* en la sua pronunciació oferexen una modificació ques'

conex ab los noms de vocal natural, oberta y tancada. Se diu que s' pronuncia la *e* ó la *o naturalment* cuant no s' pronuncia ni molt clara ni molt fosca com en *terme*, *prosodia; oberta* cuant molt clara, com en *té* y *bóta;* y *tancada*, cuant foscament com en *tè* y *bòta*. Aquesta modificació es filla de la pronunciació, del modo com se posa lo aparato vocal per produhir totas dugas vocals. En l' escriptura se sab que s' han de pronunciar obertas cuant al desobre tenen lo *accent* anomenat *agut*, y tancadas cuant lo *grave*. Al parlar del accent serem mes ecstensos.—La figura *y* que s' anomena *i* grega té la matexa pronunciació que la *i* anomenada llatina.—L' ús ha admés sense rahó que n' determinadas vegadas lo sicne *i* modifiqués á la figura ó lletra consonant qu' acompanya, y dihém sens rahó perqué un sicne no pot modificar son valor perque está al costat de l' un ó de l' altre, la modificació hi es cuant lo só s' pronuncia d' altre modo segons havém observat en las vocals *e* y *o;* y no perque axís s' accepti sens fonament per alguns.

Consonants.—Las consonants son: *b*, *c*, *ch*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *k*, *l*, *ll*, *m*, *n*, *ny*, *p*, *q*, *r*, *s*, *t*, *v*, *x*, *z*.—Lo cuadro sinóptich següent ecspresará sa naturalesa y valor.

CUADRO SINÓPTICH DE LAS CONSONANTS CATALANAS.

	Suaus.	Mitxanas.	Fortas.
Guturals.			g.
Llinguals.	l.		ll.
Dentals.	s, ss, ç.	d.	z. t.
Llavials.	b.	m.	p.
Paladials.			c. k. q.
Aspiradas.	h.		
Guturo-paladials.. . . .			j.
Llavi-dentals.	fi.		v.
Llinguo-dentals.			ch. x.
Llinguo-paladials.. . . .	r.	n.	rr. ny

Comparant aquest cuadro ab l' qu' havém presentat en la Prosodia s' hi observará major número de sicnes ó lletras y es, perque com veurém, hi há sons articulats que s' poden representar per dos sicnes diferents, lo cual dificulta l' escriptura por la rahó de que no s' poden donar reglas seguras per saberse l' us que se n' ha de fer.

Guturals.—Hi há la forta *g*. Juntada á las vocals dona segons pronunciació lo següent: *ga, ge, gi, go, gu.*—*Aga, age, agi, ago, agu.*—*Ag, eg, ig, og, ug.*—Axís, l' us de aquesta lletra es sempre que hi há só gutural fort.

La costum ó l' ús oferex las següents particularitats: la lletra ó sicne *g* té valor fort posada devant de *a, o, u*, mes devant de *e, i*, té un valor gutural-paladial: axís dihem: *ganancia, gegant, girar, gobern, gula.* Té la lletra *g* valor fort devant de *e, i* cuant s' interposa una *u* entre ella y la vocal, axís dihem: *guerra, guitarra.* Lo silabari de las guturals segons l' us es: *ga, gue, gui, go, gu* y *ga, ge, gi, go, gu.*

Rahonablement parlant aquesta lletra sols se pot usar al principi y mitx de paraula, may al fi; l' ús ha establert sens fonament que siga al principi, mitx y fi de paraula. Dihém nosaltres que rahonablement no s' trova al fi de paraula perque lo catalá no n' té cap acabada ab aquest só y terminantla ab dita lletra resulta un só completament diferent del que se li fá ecspresar com es l' llinguo-dental.

Resúmen.—La lletra *g* es forta segons us, devant de *a, o, u* y té l' valor de j devant de *e, i.*—La lletra *g* s' usa al principi y mitx de paraula; y al fi per ecspresar lo só que representa la x, *(roig, puig,* etc). Per tenir devant de *e, i,* valor de gutural forta hi há de haber una *u* entre ella y la vocal com en *guixa, guerrejar,* etc.

Llinguals.—Hi há la suau *l* y la forta *ll.*—Juntadas á las vocals donan: *la, le, li, lo, lu.*—*ala, ale, ali, alo, alu,*—*al, el, il, ol, ul,*—*lla, lle, lli, llo, llu,*—*alla, alle, alli, allo,*

allu,—all, ell, ill, oll, ull.—Una y altre lletra s' usan al principi, mitx y fi de paraula, y ecspresan sempre l' matex valor, axis dihem: *lástich, cala, barral, lladre, malla, batall.*—En las llinguals la rahó y l' ús estan á la una.

Dentals.—Hi há la suau *s, ss, ç,* la mitxana *d*, y la forta *z, t.* Juntadas á las vocals donan las suaus: sa, se, si, so, su, —ssa, sse, ssi, sso, ssu,—ço, çe, çi, ço, çu,—as, es, is, os, us,—aç, èç, iç, oç, uç,—las mitxanas: da, de, di, do, du,—ada, ade, adi, ado, adu,—ad, ed id, od, ud.—las fortas: za, ze, zi, zo, zu,—aza, aze, azi, azo, azu,—az, ez, iz, oz, uz,—ta, te, ti, to, tu,—ata, ate, ati, ato, atu.—at, et, it, ot, ut.—Atenenent á la pronunciació veyém que las lletras suaus encare que diferents ecspresans un matex valor. L' us d' aquestas lletras las determina l' só respectiu, y segons ell trovém al principi, mitx y fí de paraula á las suaus, mitxanas y forta *t*, mes la forta *z* solsament al principi y mitx. ¿L' us está conforme ab aquest principi? De cap manera. Ab aquesta lletras es ahont hi há mes divergencia y ahont tothom llaura per ahont millor li sembla. La *s* sens saberse, cuant ni com, axis te valor suau *(sal)* com fort *(casa)*. Las dos *s*, sempre tenen valor suau lo matex que la *ç*, pero no hi ha recgla coneguda per son us. La *d*, s' usa al principi y mitx de paraula pero may al fí. La *z* no té regla coneguda. S' usa cuant ab ls' escriptors axís ls' sembla. Antigament tenia moltas vegadas lo valor de *s* pero no s' sab quin nort hi havia per orientarse. S' trova al principi y mitx de paraula, pero may al fí. La *t* s' usa al principi, mitx y fí de paraula y sempre tè l' valor de dental forta.

Per lo que acabém de dir y s' pot trovar en las pocas gramáticas catalanas publicadas s' veu la dificultat y fins imposibilitat que hi há per saber escriurer bé acomodantse á reglas. Es necesari que s' estudihin una per una las paraulas y encara axis no se n' traurá l' fruyt que s' desitja. Nos-

2

altres que esperém ab ánsia com l' qui mes un patró al cual seguir, donarém l' que la rahó ns' marca y al matex temps alló que de mes regular té l' us.

De cop havem de dir que son innecesarias las dugas lletras ó sicnos *ç* y *ss*. Aquella avuy está ja casi del tot desterrada, aquesta encara s' usa algunas vegadas.

Us de las lletras dentals segons pronunciació.—S' usará de la *s* per marcar lo só dental suau. Se trovará al principi, mitx y fí de paraula (*sant*, *masa*, *bordegás*, etc.)—S' usará de la *d* per marcar lo só dental mitxá. S' trovará al principi y mitx de paraula (*dama*, *amada*, etc.) Pot trovarse també al fí, pero no n' parlém perque respectem la tradició de la llenga y perqué dita lletra al fí de paraula dona l' matex só que la *t* trovantse al matex lloch (*amád*, *amát*, etc.)—S' usará de la *z*, la z dels grechs, per marcar lo só dental y casi podriam dir dento-llingual fort. Se trovará al principi y mitx de paraula may al fí (*zel*, *caza*, etc.)—S' usará de la *t*, per marcar lo só dental fort. S' trovará al principi, mitx y fí de paraula, (*tropa*, *patata*, *disbarat*, etc.)

Us de las lletras dentals segons l' ús.—Té ús la *s* al principi, mitx, y fí de paraula. Oferex dugas pronunciacions, una suau, com en *casa* y altre forta com en *flassada*. A vegadas s' confon ab la *c* y per axó s' ha de conexer la etimología de la paraula. (*séurer*, de *sedere*, etc.) La *d* no mes té lloch al principi y fí de dicció.—La *z* solsament té ús ab algunas paraulas (zalamer, zel, zisanya, etc.) y la sua pronunciació es mes dolsa que la *s*.

Lo lector discret pot comparar y compéndrer quin' patró donaría millor resultat.

Llavials.— Hi há la suau *b*, la mitxana *m*, y la forta *p*. Juntadas á las vocals donan: ba, be, bi, bo, bu,—aba, abe, abi, abo, abu,—ab, eb, ib, op, up,—ma, me, mi, mo, mu,—ama, ema, ima, oma, uma,—am, em, im, om, um,—pa, pe,

pi, po, pu,—apa, ape, api, apo, apu.—ap, ep, ip, op, up.—S' usa de la *b* al principi, mitx, y fí de paraula com també de la *m* y la *p*. (*balada, caball, corb, masa, cama, grám, pare, mapa, drap*, etc.). Com s' pot notar la *b* y la *p* al fí de paraula s' confonen (*cap*, y *cab*.).—En las lletras llavials l' ús ý la rahó estan conformes.

Paladials.—Hi há las fortas *c, k, q*. Totas tres lletras tenen un matex valor y pronunciació, totas juntadas ab las vocals donan: ca, ce, ci, co, cu,—aca, ace, aci, aco, acu.—ac, ec, ic, oc, uc.—L' ús no obstant fá alguna diferencia ques' tant infundada com las que havem ja senyalat.

Us de las lletras paladials segons l' ús.—La lletra *c* es forta devant de las vocals *a, o, u* y suau devant de la *e, i*. Lo só paladial fort devant de la *e*, y de la *i* s' ecspresa per medi de la q, la u, y la vocal corresponent. Es l' únich ús que tè la lletra q. La k s' usa solsament ab paraulas ecstrangeras. La lletra *c* s' trova al principi, mitx y fí de paraula. Cuant es al fí s' acompanya sempre d' la lletra *h*. (*cama, recort, amich, quinze, quexa*, etc.)

Us de las lletras paladials segons rahó.—S' usará de la lletra *c*, per marcar lo só paladial fort. S' trova al principi, mitx, y fí de paraula. Quedan desterradas las lletras *q* y *k* perque ecspresan l' matex só que la *c*.

Aspiradas.—Hi há la *h* que no representa só. En catalá si hi há aspiració no s' senyala y las paraulas ahont s' trova la *h* no la aspirém. S' usa al principi, mitx y fí de paraula. No hi há cap regla que determini son ús. Algunas vegadas s' usa per marcar la separació de dos vocals.

Rahonablement parlant s' pot ométrer aquesta lletra perque no ecspresa valor algun de la llenga. L' únich ús que té un poch justificat es cuant fá las vegadas de diéresis.

Guturo-paladials.—Hi ha la forta *j*. Juntada á las vocals dona: *ja, je, ji, jo, ju.—aja, aje, aji, ajo, aju.—aj, ej, ij, oj*,

uj.—L' ús la permet al principi, mitx y fí de paraula. Al fí, fins á cert punt podría permétres' pero com cuant s' usa lo só que representa no es l' guturo-paladial, sino l' llinguo-dental *x* resulta que justificat está en tal cás l' ús d' aquesta lletra mes no l' d' aquella.

Us de la j segons l' ús.—La lletra *j* s' usa al principi, mitx y fí de paraula. (*jayo, pajell, trepitj (?)* etc.) Al fí de paraula se la equivoca ab la *x*.

Us de j. segons rahó.—La lletra *j* servex per marcar lo só guturo-paladial fort. S' trova al principi y mitx de paraula.

Llavi-dentals.—Hi há la suau *f* y la forta *v*. Juntadas á las vocals donan: *fa, fe, fi, fo, fu.—afa, afe, afi, afo, afu.—af, ef, if, of, uf.—va, ve, vi, vo, vu.—ava, ave, avi, avo, avu.—av, ev, iv, ov, uv*.—Segons s' pot observar cuant en la pronunciació no s' hi posa molt cuidado s' confon la *f* final ab la *v*.—La *f* s' usa al principi, mitx y fí de paraula (*familia, esbufech, Calaf*, etc.)—La *v* s' usa al principi y mitx de paraula may al fí. (*vocació, convenir*, etc.) Hi há comarcas que s' rodoneja molt la pronunciació d' aquesta lletra y no s' pot confóndrer per la sua semblansa ab la *b*.

Llinguo-dentals.—Hi ha las fortas *ch* y *x*. Una y altre marcan lo matex só, una y altre oferexen las particularitats que veurém. Juntada ab las vocals la *x* dona: *xa, xe, xi, xo, xu.—axa, axe, axi, axo, axu*.—Lo matex la *ch*.

Us de las llinguo-dentals segons l' us.—La lletra *x* s' usa al principi, mitx y fí de paraula.—A vegadas te forsa de c, *s* com en *exámen*. Cuant la té no s' sab: no hi há regla.—Ab algunas paraulas devant de la *x* s' hi percebex una *t* com devant de la *ch* castellana en *despacho*.—La lletra *ch* s' usa al principi mitx y fí de paraula. Al fí s' usa com *c*. Ab las paraulas que venen del llatí té á vegadas lo valor de *c* ó *k*. Axis s' trova escrit *christiá*.

Us de las llinguo-dentals segons rahó.—La lletra *x* s' usará

per marcar lo só llinguo-dentals fort. S' trova al principi, mitx y fí de paraula. S' escriurá *t* devant de la *x* cuant la pronunciació s' ho porti axís dirém: *mitx, rotx, putx*, etc. —La lletra *x* no servex per valer *cs*, ni *cz*, al cás respectiu s' usará de las lletras corresponents. Axis dirém *eczamen* y no *examen*; *ficsar* y no *fixar*.—La lletra *ch* queda desterrada perque marca l' matex só que la *x*.

Ara vé á tom parlar de l' ús de la *g* y *j* en fí de paraula per compte de la *x*. Com s' haurá pogut observar hi ha vegadas qu' una lletra al fi de paraula pot confóndrerse ab una altre perque la sua similitut en la producció axis ho eczigex, mes hi há vegadas en que no es axis com s' pot notar molt bé fent la prova que dirém. Si tenim las paraulas *caputxa, matxo, mitxa, torratxa;* las *navaja, raja, rojó;* y las *tumbaga, brega, piga,* etc. y treyém la vocal final resultarán: *caputx, matx, mitx, torratx; navaj, raj, roj; tumbag, breg, pig*; un poch parescudas en pronunciació las acabadas ab *x* y *j* pero totalment diferentas las acabadas ab *g*. De moment aquesta per ser al fí de paraula no oferex dupte ¿mes respecte las altres dugas? Cuant nosaltres dihem: *esquitx, trepitx, futx, matx, botx, rotx*, etc. dexém percébrer bé un só llinguo-dental que no s' pot confóndrer ab lo guturo-paladial que representa la *j*. ¿Pot usarse aquesta al fí de paraula? No. ¿Quina s' usará? La *x* perque aquesta marca lo só que pronunciém.

Llinguo-paladials.—Hi há la suau *r*, la mitxana *n* y las fortas *rr*, y *ny*. Juntadas ab las vocals donan: *ra, re, ri, ro, ru,—ara, are, ari, aro, aru.—ar, er, ir, or, ur.—na, ne, ni, no, nu.—ana, ane, ani, anu.—an, en, in, on, un.—rra, rre, rri, rro, rru.—arra, arre, arri, arro, arru.—arr, err, irr, orr, urr.—nya, nye, nyi, nyo, nyu.—anya, anye, anyi, auyo, anyu.—any, eny, iny, ony, uny.*—L' ús ab la lletra *r* comet una irregularitat fent que la *r* tinga algunas vegadas lo va-

lor de *rr*, cuant usantse d' aquestas podría evitarse la dificultat qu' ara hi há de no saberse ab quinas paraulas s' há de cométrer la ecscentricitat.

Us de las llinguo-paladials segons l' us.—La lletra *r* s' usa al principi, mitx y fí de paraula lo matex que las *n ny*. La *r* al principi de paraula sona forta com *rr*, y algunas vegadas al mitx. La *rr* s' usa solsament al mitx de paraula.

Us de las llinguo-paladials segons rahó.—L' ús y la rahó están conformes ab tot, menos ab que la *r* al mitx de paraula soni com *rr*.

Estudiadas las lletras separadas devém estudiarlas ajuntadas ó siga formant sílabas.

DE LAS SÍLABAS.

La sílaba ja havém dit lo ques: un só ó combinació de sons articulats. La pronunciació determina la lley d' aquesta combinació. Devant, ó derrera de las vocals no hi pot haver mes enllá de dugas consonants que juntadas ab ellas s' pronunciin á la vegada. Las consonants que no tenen semblansa en la sua producció no s' poden pronunciá de cop sens un esfors que á vegadas no hi val. Las vocals segons la presa ab que s' pronuncian y segons las que s' unexen forman diptongos. Lo següent silabari, que l' lector podrá completar separadament, manifestará clarament aquestos principis.

Vocals.—A-a, a-e; a-i; a-o; a-u.—Aa; ae, ai, ao, au.—A-a; e-e; e-i; e-o; e-u.—Ea, ee, ei, eo, eu.—I-a; i-e; i-i; i-o, i-u.—Ia, ie, ii, io, iu.-Ia (ya), ie (ye), ii (yi), io (yo), iu (yu.—O-a; o-e; o-i; o-o; o-u.—Oa, oe, oi, oo, ou.—U-a; u-e; u-i; u-o; u-u.—Ua, ue, ui, uo, uu.—Los diptongos que d' aquest silabari resultan y s' usan en catalá son: *ai*, *au*, *ei*, *eu*, *oi*,

ou, ui.—Com s' observa son pochs y sols ab aquellas vocals que al pronunciarlas juntas s' poden pronunciar de cop á causa dels membres qu' entran á produhirlas.

Diptongo segons ls' gramátichs es la unió de dugas vocals que s' unexen y dorman un matex só *(blai* ó *blay; clau; llèi* ó *llèy; prèu; noi* ó *noy; prou, nou; avuy* ó *avui;* etc.) Ls' que hi ha en catalá ja ls' havém indicat.

Consonants.—Vocals y consonants juntadas forman só fácil y conplert en: *abs, acs, ads, afs, als, alls, ams, ans, anys, aps, ars, ats; bla, cla, fla, pla, bla, bra, cra, fra, pra, tra, vra.*—Als demés casos s' ha de fer un esfors mes ó menos grant segons es la naturalesa de la consonant.

No será fora del cas manifestar que las paraulas al pasar d' una llenga ab altre s' acomodan á las lleys fonéticas de la llenga á la cual pasan. Indicarém lo que há succehit ab las paraulas que del grech y del llatí han pasat al catalá, en lo cuadro següent:

Grech.	Catalá.	Castellá.	Llatí.	Catalá.	Castellá.
Z (zita).	z.	c	c.	g.	g.
K (cappa).	c.	c.	l.	ll.	j.
X (jí).	c, g.	c, g.	p.	p.	b.
Θ (sita).	t.	t.	t.	t.	d.
T (taf).	d.	d.			
Σ (icsí).	x.	j.			

Segons s' pot observar lo catalá per la rahó de que las suas lleys fonéticas son mes semblants ab l' grech qu' ab lo llatí conserva las consonants en las paraulas que s' hi han naturalisat. Si tractesem especialment aquest punt provarian que ls' pobles semblants ab clima tenen en la pronunciació una fesomía també consemblant, y que lo castellá té

per aquesta rahó tendencia á dolsificar las paraulas que pren d' altres llenguas al acomodárselas.

Pera major intellijencia del cuadro afejirém uns cuants eczemples: zílos,—zel,—celo.—Kikeron,—Cícero,—Ciceron.—estómajos,—estómach,—estómago,—zisauros,—tresor—tesoro.—pétra,—pedra,—piedra.—Csércsis,—Xerxes,—Jerjes.—amicus,—amich,—amigo.—mulier,—muller—mujer.—melior,—millor,—mejor.—caput,—cap,—cabeza,—aperio—obro,—abro.—pietas,—pietat.—piedad, etc.

Lo cuadro que presentém no s' crega que siga cumplert es solsament una mostra perque s' veja la influencia fonética.

DEL APÓSTROFO.

Lo apóstrofo ó sinalefa es un sicno ó figura (') que servex per marcar la omisió ó callament d' una lletra que comunament es la vocal. La semblansa ó identitat de dugas vocals ques' trovan una al fi de paraula y altre al comensament de la que li seguex fá confonderse los sons respectius resultant un só. Axó es la sinalefa, y axís escribim: *l' home, l' infant*, etc. Lo apóstrofo s' posa á la part superior de la lletra y á la dreta ó á l' esquerra segons es lo lloch de la vocal que s' calla.

DEL ACCENT.

Las paraulas totas tenen una, dugas ó mes vocals segons lo número de sílabas de ques' componen. Si haguésem de pronunciarlas ab igual intensitat ó forsa ns' trovariam ab una monotonía grant y que no podiam aguantar l' alé per

molta estona. Axó determina en las paraulas la major intensitat d' una de las sílabas la cual compensantse ab la de las demés paraulas y acomodantse ab un compás mes ó menos musical ns' dexa pronunciar, sens cansarnos, una llarga série de paraulas. La sílaba que per aquesta rahó domina se l' anomena dominant. Ab ella carreguém la veu y ns' resulta l' accent. Per manera qu' aquest es *lo tó ab que pronunciem las paraulas.* Lo accent en catalá pot ser *agut* ó *grave.* Aquell s' figura axís ' y aquet \.

Las paraulas segons ahont domina l' accent s' diuhen *agudas, sensillas* y *esdrújulas.* S' diuhen agudas aquellas que tenen l' accent á l' última sílaba; sensillas, las que á la penúltima; y esdrújulas, las que á la antepenúltima *(grá, cama, rónica).* Una matexa paraula pot tenir diferent sicnificat segons siga aguda, sensilla ó esdrújula *(suplicá, suplica, súplica,* etc.)

Per l' accent marquem ademés lo tó de las vocals. Per lo agut la vocal oberta y per lo grave la tancada. Axís escribim: *nèt* y *nét; Dèu* y *déu; bòta* y *bóta;* etc.

DE LA CANTITAT.

La cantitat es lo temps ques' gasta al pronunciar una vocal. Totas las llengas tenen cantitat, pero molt pocas la marcan y no hu fan per la imposibilitat que hi há en marcar lo temps ab que debém pronunciar las paraulas de que consta un discurs ú obra. Los músichs poden ficsarlo, pero no ls' gramátichs. Si poguesem precisar la presa ó calma ab que l' esperit ecspresa sos afectes enhorabona, mes com no hu podém precisar, com que dependex del major ó menor interés que tinguém y l' modo com sentim s' há de dexar al sentiment determinar lo temps ab que habém de

pronunciar las paraulas. Per axó per mes que digan, la versificació moderna, basada en l' accent oferex combinacions mes armónicas y ricas que no hajan pogut presentar las llengas grega y llatina, perque si veu mes ben retratada la animació y evolucions del esperit.

Los gramátichs catalans regonexent, lo matex que ls' castellans, la rahó apenas parlan de la cantitat y si ho fan es solsament per recordar una part ques' trova en totas las gramáticas llatinas.

La cantitat eczistex, pero no s' pot ficsar. Qui hó determina es l' estat del esperit, la naturalesa del assumpto qu' ecspresém.

DE LA PUNTUACIÓ.

La puntuació es la part per medi de la cual ecspresém lo sentit ab que s' ha de péndrer lo qu' escribim. Axó ns' diu que té un carácter ortográfich y sintácsich. Ortográfich, perque s' referex á l' escriptura y sintácsich, perque s' referex á la sicnificació, ó sentit de las paraulas. Lo no haber atés ab aquet doble carácter há sigut causa de que molts gramátichs s' hajan confós y de que al donar reglas sobre l' ús dels punts s' hajan enredat y no hajan presentat res en clar.

La puntuació tal com es avuy no s' pot dir complerta pero s' pot fer molt ab ls' punts que tenim cosa que no podían fer ls' antichs que no donavan ab aquesta part la importancia que té.

Los punts que s' usan en catalá son: , ; : . ¿ ? ¡ ! ... ( ) ¨ — « ». Son nom es: coma, punt y coma, dos punts, punt final, interrogació, admiració, punts suspensius, paréntesis, diéresis, guió y comillas.

Usém de la coma, punt y coma, dos punts y punt final per

marcar la separació de las oracions, manifestar lo lligament que tenen unas ab altres, lo desitx de que s' atengui lo qu' anem á dir y lo perfecte sentit de la idea qu' ecsposém. Usém de la interrogació per marcar la pregunta; de la admiració per marcar lo estat de nostre cor; dels *punts suspensius,* per marcar que dexém á la bona intelligencia del lector lo que callém que per la sua naturalesa ó no s' pot estampar, ó s' vol que s' interpreti; del *paréntesis,* per marcar que lo que s' tanca dintre ó bé aclara lo sentit d' una paraula, ó fém memoria d' alguna idea á la cual nos referim; *del guió,* per marcar la unió de dugas paraulas ó sílabas; y *de las cometas* per marcar la atenció que s' há de posar a lo qu' está enclós ab ellas.

Tals son ls' punts que comunament s' usan en catalá en la escriptura. No son aquestos los únichs de que l' home s' val per ficsar la parla. Hi há també l' escríurer una paraula separada d' altre, los apartats, la diferencia de lletra, etc. Tot son medis que provan l' afany del home peraque la escriptura ecspresi realment lo qu' ecspresa verbalment.

Com á complement posarém las abreviaturas que son mes comunas á la escriptura.—V. M. vol dir *Vostra Magestat;* V. A. *vostra altesa;* V. E. *vostra Ecscelencia;* V. S. Illma. *vostre senyoría illustrísima;* Vm. ó V. *vosté;* Illm. *illustrísim;* Illtre. *illustre;* B. L. M. *besa las mans;* P. D. *post data; etc. etcetera,* Jph. *Josep,* etc.

Conexém á la paraula materialment parlant putx que sabém com s' constituhex, que la constituhex y com s' ficsa. Ara havém de saber com s' clasifica.

ESTUDIS
SOBRE GRAMATICA CATALANA.

TERCERA PART.

DE LA ANALOGIA.

GENERALITATS.

La paraula havém dit ques' lo só ó reünió de sons articulats ecspresius d' una idea, lo sicne d' aquesta. Axó fá que l' hajám de considerar bax dos aspectes un material ó formal, y un altre idea lógich ó fonamental. D' aquell en conexém ls' elements y la manera de combinarse mes icnorém encara la forma total y l' sentit vario d' aquesta forma. Aquest es l' estudi qu' anem á fer, considerar la paraula juntada la idea ab la forma ecspresiva corresponent. No hi há perque dir, donchs, que nostre estudi haurá de ser á la vegada formal y fonamental ó ideológich.

Las paraulas al clasificarse s' partex de la idea qu' enclouhen ó ecspresan y atenentnoshi se n' han de consi-

derar tres clases, axó es: *substantivas,* ó paraulas qu' ecspresan substancia; *modificativas,* ó paraulas qu' ecspresan modo; y *connecsivas,* ó paraulas qu' ecspresan relació ó lligament. Prenent aquest punt de vista tenim com á paraulas substantivas, lo *nom;* com á modificativas, *l' adjectiu* y *l' adverbi;* y com á connecsivas, lo *lo verb, la preposició* y la *conjuncció.*

Altre punt de vista podem péndrer pera la clasificació de las paraulas y es partir de la consideració de las ecsistencias ó sers que poblan lo mon. L' home al parlar pren per objectiu cuant hi há y ó be ho anomena, ó be n' ecspresa lo desarrollo que té al espay y al temps, ó las relacions que hi há entre ls' sers, etc. Per parlarne s' ha de valer de paraulas y com que cada una d' aquesta ecspresa diferent idea d' aquí que hi haja també la corresponent clasificació. Ab efecte; hi há ls' *substantius,* ó sia las paraulas qu' ecspresan las eczistencias; ls' *adjectius,* que n' ecspresan las cualitats; *ls' verbs,* que n' ecspresan son desarrollo al espay y al temps; *ls' adverbis* que n' ecspresan lo com s' verifica aquest desarrollo; y las *preposicions,* que n' ecspresan la relació que hi há entre ls' sers.

Encara s' pot péndrer un altre punt de vista y es ab consideració també á las eczistencias pero bax un' altre carácter. Tota eczistencia per parlarne ha de ser indicada; ja tenim l' *nom,* mes tota eczistencia s' mostra manifestantse, axó es, presentant totas las modificacions que constituhexen sa vida, son ser; ja tenim las paraulas *atributivas.* Y las relacions s' dirá? no hi há per qué si s' aten á que ja estant ecspresadas per las paraulas atributivas, putx una relació, atribució es que nosaltres observem entre ls' sers.

Las dugas primeras consideracions son las mes claras y las que poden facilitarnos lo conexement del judici, del rahonament y del discurs. La primera es mes filosófica que

la segona, encara que ben analisadas son una matexa, putx que la segona enclosa está en la primera.

Las clases qu' havém ecspresat las anomenan ls' gramátichs parts de la oració per rahó de ser las que hi entran per constituhirla, mes parlan d' algunas altres cual rahó d' eczistir manifestarém ara.

La substancia s' pot nomenar directa ó indirectament. Al primer cas tenim l' *nom*, y al segon l' *pronom*. Aquest ecspresa aquell substituhintlo, evita la sua repetició. Tenim ja una nova part coneguda.

Al nomenar la substancia podem suposar ques' ó no es coneguda per qui n' hi enrahoném y aquest supósit ns' porta la eczistencia d' un altre paraula, l' *article*.

Mes al parlar podem manifestar lo sentiment que ns' domina y d' ecspresarho se n' encarregan las *interjeccions*. Conexém ja las varias clases ab que s' poden dividir las paraulas.

De las anteriors indicacions se n' deduhex clarament que tenim cuatre clases de paraulas axó es: substantivas, modificativas, connecsivas, é interjeccions. Aquellas fundadas en lo carácter de l' idea qu' enclouhen, y aquestas últimas ó sia las interjeccions en la manifestació del estat del cor. Lo cuadro sinóptich següent manifestará las paraulas que forman part de la oració y las que del discurs.

	De la oració.	Del discurs.
Substantivas.—	Nom y pronom.	
Modificativas.—	Article, adjectiu y adverbi	
Connecsivas..—	Verb, preposició y.	Conjunció.
		Interjecció.

Nou serán, donchs, las clases de paraulas qu' havem de estudiar. Comensarém per lo substantiu y seguirém per

l' article, l' adjectiu, l' pronom, l' verb, l' adverbi, la preposició, la conjunció y la interjecció.

DEL NOM.

Lo nom, ó sia l' substantiu es la paraula destinada á ecspresar la substancia. Per ell anomeném los sers y al ferho ls' dihem tots, no n' dihem parts ni maneras sino l' ser en cuant se ns' manifesta. Cuant dihem: *Pere, pedra, casa, róca*, etc. compreném á tot l' ser, l' indiquém en tot lo que veyém, mes no determinem la sua constitució y naturalesa. Aquest es lo carácter que tenen las paraulas substantivas.

Lo nom pot ser per sa forma *primitiu* y *derivat; sensill* y *compost*; y per son fondo *propi* y *comú; colectiu* y *distributiu; aumentatiu* y *disminutiu;* etc.

Es primitiu lo nom cuant no vé de cap altre paraula de la llenga á la cual pertany, axís es: *pare, cama, cara*, etc.— Es derivat cuant hi vé, axís es: *patern, montanyós*, etc.—Es sensill cuant consta d' una sola paraula, y compost de dugas ó mes, ja tingan ó no separadament valor significatiu propi. Son sensillas las paraulas: *pèu, gust, batalla*, etc. y compostas, *disgust*, *composar*, *repéndrer*, etc.—Es propi cuant ecspresa un individuo determinat, (*Pere, Anton, Pau*, etc).—Es comú cuant ecspresa las especies ó géneros (*noy, arbre, casa*, etc).—Es colectiu cuant ecspresa la reunió ó agrupació de sers, mes no convenint á cap en particular (*arbreda, pineda, remat*, etc).—Es aumentatiu cuant ecspresa grandesa ja en la idea, ja en la forma (*minyonás, aùcellás, florasa*, etc).—Es disminutiu cuant ecspresa disminució (*minyonet, aucellet, floreta*, etc).—Es distributiu cuant

ecspresa que la paraula axís s' aplica á la especie com al individuo *(cadira, taula, home,* etc.)

Accidents gramaticals del nom.—S' diuhen accidents gramaticals á la diferenta consideració del nom respecte á la diferencia de secso, á la del número, y á la de la relació. Al primer cás hi ha l' accident *género,* al segon l' *número,* y al tercer lo que se n' diu *declinació.*

Del género.—No totas las llengas conexen la diferencia de secso en las paraulas solsament per la idea qu' enclouhen, sino que també per la sua terminació. Axóns' diu que podém conéxer al género per *sicnificació* y per *terminació.* En catalá sols s' tracta del primer medi, putx que del segon no s' poden donar las reglas ques' donan per eczemple en llatí, ni s' até comunament á la terminació per distinjir lo género.

Lo género rahonablement parlant té únicament dos aspectes lo *masculí* y lo *femení.* Los gramátichs catalans admeten ademés lo *neutre, comú de dos,* etc.—Son noms ó paraulas masculinas totas las qu' ecspresan varó ó animal mascle; las que diuhen parentiu, ocupació, profesió, ú ofici de varó; las que denotan rius, vents, etc.

Son femenins los noms qu' indican donas ó animals famellas; lo' que ecspresan parentiu, ocupació, profesió ú ofici de dona ó famella; ls' que indican *ciutats, vilas, provincias* etc.; ls' noms de ciencias y arts.

Son neutres ls' que no pertanyen á cap de las anteriors clases.

Son comúns de dos ls' que axís convenen al mascle com á la famella, (*jove, mártir,* etc.)

Hi há algunas particularitats que per no estar subjectadas á reglas no 'n parlem. La lectura dels bons autors catalans será mes profitosa que son conexement.

Del número.—Lo número es la ecspresió de la individualitat ó pluralitat. Hi há llengas que tenen una forma propia

per ecspresar la dualitat. Lo catalá té sols formas per lo singular y per lo plural.

Los noms catalans forman lo plural atenent á las reglas següents: 1.ª Las paraulas sensillas y las acabadas ab consonant forman lo plural afeginthi una *s* (*plana*, *plana-s; dolsa, dolsa-s; rampell, rampell-s; cunill, cunill-s; llum, llum-s;* etc.). 2.ª Las paraulas agudas hi afegexen *ns* (*glotó, glotó-ns; ocasió, ocasió-ns, rubí, rubí-ns; jermá, jermá-ns;* etc.) 3.ª Las paraulas acabadas ab *s* hi afegexen *os* (*interés, interés-os; cabás, cabás-os; bordegás, bordegás-os;* etc.) 4.ª Las paraulas acabadas ab *x* hi afegexen també *os* (*pex, pex-os; féx, féx-os; matex, matexos;* etc.) Aquestas cuatre reglas son generals y tenen algunas ecscepcions que la práctica ensenyará.

Hi há noms que tenen singular mes no plural. Tals son: ls' noms propis, ls' de metalls, virtuts, ciencia, etc. (*Pau, Tarragona, plata, estany, cóure, esperansa, enveja, Retórica,* etc.—N' hi há que tenen plural mes no singular (*escorriallas, molls, estisoras, estenallas, ulls, grayellas, sabatas, estovallas,* etc.).

De la declinació.—Es la ecspresió de las relacions. Aquestas las llengas las ecspresan de dugas maneras, ó bé mudant á la paraula de terminació, ó bé per medi d' una preposició. La llenga catalana s' val del segon medi. S' hi regonexen sis formas anomenadas *casos* cada una de las cuals ecspresa diferenta relació. Ab efecte: lo *nominatiu*, ecspresa lo subjecte de la oració; lo *genitiu*, la posesió, pertenencia, etc.; lo *datiu*, la persona á la cual li vá dany ó profit; lo *acusatiu*, lo terme de la acció del verb; lo *vocatiu*, la persona á la cual dirijím la paraula; lo *ablatiu*, lo modo, manera, circunstantancia, etc. com s' verifica l' acció. En catalá los casos s' ecspresan de la manera següent:

Sing.—Nom. l' home.
Geni. de l' home.
Dat. pera l' home.
Ac. al home.
Voc. oh! home.
Ablat. per, sens, ab, sobre, etc. l' home.

Plur.—Nom. ls' hómens.
Gen. dels hómens.
Dat. pera ls' hómens.
Ac. als hómens.
Voc oh! hómens.
Ab. per, sens, ab. etc. ls' hómens.

DEL ARTICLE.

Lo article es aquella paraula que ns' diu si s' conex ó no alló de que parlém. No admetém la definició donada comunament, primer perque no dona á conéxer l' article; segon perque s' infundada. Cuant se diu que l' *article es la paraula que servex per fer conéxer lo género y número dels noms* s' manifesta que no de cap altre modo s' pot conéxer cosa que tothom sab no es veritat. ¿Y aquellas llengas que no tenen forma propia per l' article com ho fán? Si s' admetés aquesta definició s' hauria d' admétrer lo que diu lo illustrat gramátich Ballot en sa notable Gramática catalana: *lo article no es part de la oració,* y certament no s' pot admétrer aquesta ecspresió per la rahó de que usantsehi un ofici ó altre ha de tenir y aquest es determinarnos si s' conex ó no lo de que parlém. Ab efecte, cuant dihém: *tinch un caball* ó *tinch lo caball, he comprat una casa,* ó *he comprat la casa*, etc. manifestém al primer cás ques' desconex lo *caball* y *la casa* y al segon que un y altre son coneguts.

Per rahó de la sua naturalesa l' article s' dividex en: indicatiu é indeterminant; individuatiu y especificatiu. Dihém que l' article es *indicatiu* cuant ecspresa ques' conegut per la persona ab la cual parlém lo ser del cual li parlém (*t' donaré la taula; t' compraré l' canari;* etc.).—Dihem ques' *in-*

determinant cuant suposém que s' desconex per part de ab qui parlém lo ser de qui li parlém (*t' donaré una taula; t' compraré* UN *canari;* etc.).—Dihém ques' *individuatiu* cuant acompanya á noms ó pronoms que representan un ó alguns individuos d' una especie (*hé comprat per* LA *noya* UNA *nina,* etc.).—Dihém ques' *especificatiu* cuant acompanya á noms ó pronoms que representan especie ó género (L' *arbre bó dona sempre bons fruyts,* etc.)

L' article indicatiu es: *lo, la, lo,* en singular y *los las* en plural. L' indeterminant: *un, una, un,* en singular y *uns, unas* en plural. La determinació d' un y altre es:

Sing.—Nom. Lo, la, lo.	*Sing.*—Nom. un, una, un.
Gen. de lo ó del, la, lo.	Gen. del' un, una, un.
Dat. pera lo, la, lo.	Dat. pera l' un, una, un.
Ac. á lo ó al, la, lo.	Ac. á l' un, una, un.
Ab. per, ab, etc. lo, la, lo.	Ab. per, ab, etc. l' un, una, un.
Plural.—Nom. Los, las.	*Plural.*—Nom. Uns, unas.
Gen. de los ó dels, las.	Gen. dels uns, unas.
Dat. pera los, las,	Dat. pera ls' uns, unas.
Ac. á los ó als, las.	Ac. als uns, unas.
Ab. per, ab, etc. los, las.	Ab. per, ab, etc. uns. unas.

L' article devant de paraula que comensa ab vocal y á vegadas, no, ometex la sua vocal ab aquesta forma: *l' home, l' brot,* etc.

DEL ADJECTIU,

L' adjectiu es la paraula qu' ecspresa las cualitats y propietats del nom, ó pronom, es la qu' ecspressa la sua ecsten-

sió y comprensió. (1). Per rahó de la sua naturalesa s' dividex en: *determinatiu* y *calificatiu; en positiu, comparatiu* y *superlatiu.*—Es determinatiu cuant llimita la ecstensió del nom ó pronom sens mudar la sua comprensió; calificatiu, cuant aumenta la comprensió del nom ó pronom; positiu, cuant sensillament determina ó califica; comparatiu, cuant hi afegex la idea de comparació; y superlatiu cuant determina ó califica en grau superior.

L' adjectiu determinatiu s' dividex en numeral, indefinit, etc. y aquell en cardinal, ordinal, partitiu y colectiu.

L' adjectiu oferex los matexos accidents gramaticals que l' nom, encara qu' oferex algunas particularitats que veurém.

Del género.—Hi há adjectius que tenen una terminació per ecspresar lo mascle ó famella, y altres que n' tenen una per cada hú. Aquestos son ls' que oferexen mes per véurer. Hi há adjectius que forman lo femení afejint una *a* al mascle (*cru, cru-a; madur, madur-a; nét, nét-a;* etc.); altres mudant la *t* final ab *d* y afejexen una *a* com ls' altres (*amat, amad-a; humit, humi-d-a; sòrt, sòr-d-a*; etc.); altres perdent la *h* final (*poch, poc-a; flach, flac-a*; etc.); altres perdent la *h* final y mudant la *c* ab *g* (*amich, ami-g-a; fatich, fati-g-a;* etc.); altres mudant la *g* final ab *j* (*roig, ro-j-a; boig, bo-j-a;* etc.); altres afegexen una *n* á la final y después la *a* corresponent (*bufó, bufó-n-a; plé, plé-n-a; algú, algu-n-a;* etc); altres mudant la *u* final ab *v* (*actiu, acti-v-a; blau, bla-v-a,* etc.); altres mudan la *o* en *a* (*motxo, motx a;* etc.)

Aquestas son las principals modificacions quen' catalá tenen los adjectius, al pasar lo mascle á ecspresar famella.

Del número.—Los adjectius forman lo plural com ls' noms.

(1) *Ecstensió* es lo número de individuos, y *Comprensió* lo de las ideas components: axís la poma es un fruyt rodó, de pell prima etc. (comprensió) n' hi há de *camosas, roquetas,* etc. (ecstensió.)

De la declinació.—S' seguex la matexa regla que pels' noms.

COMPLEMENT ALS NOMS Y ALS ADJECTIUS.

Dels noms compostos.—En catalá abundan bastant y se n' trovan, primer, compostos de dos noms (*capbax, capdal, mitxdia,* etc.); segon, de verb y nom (*pasatemps,* etc.); tercer, de preposició y nom (*incertitut, encantat* etc.); cuart, de preposició y verb (*composar, repéndrer,* etc.); quint, de dugas preposicions (*desota desobre,* etc.) Aquestas cinch son las principals clases de noms compostos. Lo nom compost contribuex á donar un carácter mes sintétich á la ecspresió.

Dels aumentatius.—Lo catalá no es tant rich com lo castellá per ecspressar lo aument, té mes pocas terminacions. Per regla general s' forman l's aumentatius afejint *as* pera l' mascle y *sa* ó *asa* pera la famella. (de *bordegás, bordegasás;* de *xicót, xicot-ás;* de *noya, noya-sa;* de *flor, flor-asa,* etc.) Hi há alguns noms que forman l' aumentatiu intercalant una *n* entre ells y la terminació (*home home-n-ás; minyo, minyo-n-ás;* etc.)

Dels diminutius.—Pocas son també las terminacions que ls' ecspresan. Pera l' mascle s' hi afejex la terminació *et* y pera la famella la *eta.* (*aucell, aucellet; ancella, aucelleta; flor, floreta; minyó, minyonet; minyona, minyoneta;* etc.)

Adjectius numerals.—Los *numerals cardinals* son aquells que dihuen sensillament á cuants individuos ns' referim. En catalá son: *hu* ó *un, dos, tres, cuatre, cinch, sis, set, vuyt, ou, deu, onse, dotse, tretse, catorse, quinse, setse, diset, di-*

vuyt, dinou, vint, trenta, cuaranta, cincuanta, xixanta, setanta, vuytanta, noranta, cent, mil, milló, etc.

Los *numerals ordinals* son aquells que ecspresan lo lloch ó grau d' una serie. En catalá son: *primer, segon, tercer, cuart, quint, sisé, seté, vuyté, nové, desé, onsé, dotsé, tretsé, catorsé, quinsé, setsé, diseté, divuyté, dinové, vigésim, centésim, milésim*, etc.

Los *numerals partitius* son ls' que ademés del número ecspresan la part submúltipla. En catalá son: *la meytat, lo ters, lo cuart* ó *cuarta, lo quint* ó *quinta; lo vuyté; l' onsé*, etc.

Los *numerals colectius* son ls' que á la idea de número hi afejexen la de reünió. En catalá son: *parell, trinca, desena, docsena, quinsena, vintena, trentena, cuarentena, cincuantena*, etc.; *centena, sicle*, etc.

Hi há ademés los números romans que s' basan en las següents lletras: I, V, X, L, C, D, M. Las Aritméticas manifestan ecstensament l' ús que se n' fá.

Adjectius comparatius.—En terminació lo catalá es tant pobre com lo castellá. No hi há terminació propia. Las pocas paraulas que n' tenen son derivadas del llatí (*millor, pitjor, major, menor, superior*, etc) S' ecspressa lo comparatiu per lo adverbi *mes* cuant indica aument, y *menos* cuant disminució. (*tu ets* MES *bó que 'n Pau; tu ets* MENOS *dolent que l' nostre bordegás*, etc.)

Adjectius superlatius.—S' conexen per la terminació en *isim*. (*de bó, bonisim; de flach, flaquísim; de segur, segurísim*, etc.) En la formació dels superlatius s' cumplexen, com s' veu per los eczemples que presentém, las lleys ortográficas per l' ús admesas.

No tots los noms tenen superlatiu.

DEL PRONOM.

Lo pronom es la paraula que substituhex al nom. En tota conversació hi há qui parlá y qui escolta. No sempre son dos l's que la mantenen, ni s' trovan á la matexa distancia, ni son del tot coneguts, etc. Per axó lo pronom s' dividex en personal, demostratiu, posesiu, relatiu, é indefinit.—Lo *personal*, representa las personas qu' intervenen en la conversació; lo *demostratiu*, la relació de distancia ab que s' trovan; lo *posesiu*, lo que s' dels interlocutors; lo *relatiu* lo qui substituhex, com reflectintlos, los noms dels interlocutors ó dels sers de que parlan; y lo *indefinit*, l' que representa persona indeterminada.

Pronoms personals.—Son tres: *jo, tu, ell*. Representan primera, segona y tercera persona. La seva declinació es:

Sing.—Nom. jo, tu, ell.
Gen. de mi, tu, ell.
Dat. me, á ó pera mi, te ó tu, ell ó li.
Ac. á mi, tu, ell.
Ab. ab ó per mi, tu, ell.

Plural.—Nom. nos ó nosaltres, vos ó vosaltres, ells.
Gen. de nosaltres, vosalfres, ells.
Dat. á ó pera nosaltrés, vosaltres, ells.
Ac. á nosaltres, vosaltres, ells.
Ab. per nosaltres, vosaltres, ells.

Lo pronom de tercera persona té tres terminacions: ell, ella, ell.

Pronoms demostratius.—Hi há *est* ó *aquest* qu' ecspresa la persona ú objecte qu' está prop de qui parla; *ex* ó *aquex*, la persona ú objecte qu' está prop d' aquell ab qui s' parla; y *aquell*, qu' ecspresa la persona ú objecte qu' está lluny d' aquell ab qui s' parla Tots tenen tres terminacions, axó es: *est*, ó *aquest*, *esta* ó *aquesta*, *est* ó *aquest*; *ex* ó *aquex*, *exa* ó *aquexa*, *ex* ó *aquex*; *aquell*, *aquella*, *aquell*. Per la sua declinació s' seguexen las matexas reglas que pels' noms.

Pronoms posesius.—Son: *meu*, *meva*, ó *mia*, *meu*; *mon*, *ma*, *mon*; *tèu*, *tua* ó *teva*, *tèu*; *ton*, *ta*, *ton*; *sèu*, *sua* ó *seva*, *sèu*; *son*, *sa*, *son*; en singular y *nostre*, *nostra*; *mos*, *mas*; *vostre*, *vostra*; *tos*, *tas*; *sos*, *sas*; en plural. Pera la sua declinació no hi há mes qu' anteposar las preposicions respectivas.

Pronoms relatius.—Son: *qui*, *quina*, *que*, y *cual* en singular y *quins*, *quinas*, *que*, *cuals*, en plural. Son carácter lo matex que l' dels anteriors l' determinarém en la Sintácsis.

Pronoms indefinits.—Son: *un*, *quiscun*, *cadescú*, *algú*, *pochs*, *molts*, *cuants*, *cert*, etc.

COMPLEMENT DEL PRONOM.

Avans de pasar al verb havém de fer algunas observacions sobre alguns pronoms que tenen una fesomia particular.

Llur.—Aquesta paraula es un pronóm posesiu qu' uns l' derivan del *illorum* llatí, y que nosaltres creyém del *ejus* per rahó de tenir l' matex ofici en la oració. Axís s' usa per fer referencia á singular, com á plural. (*haguéssen rey si fós á* LLUR *voler; en* LLUR *vestit hi portant la renda y la mota*, etc.)

En.—Aquesta paraula eczercex molts oficis. Pot ser pronom, preposició y adverbi. Com á pronom, es pronom de tercera persona y equival á *de ell*, *de ella*, *de ells*, *de ellas*.

(*Quina fredat las costas de Calaf!—Ay! no me* N' *parlin; de rosinyols* N' *tinch tants com vuy;* etc.)—A vegadas dona forsa y concisió á l' ecspresió (*que* N' *sou de mal pensats!* NE *sou molt de tranquils*, etc.)—Postposada á la paraula s' escriu NE (*ferne bon us de tot)* si aquesta no acaba ab vocal (*anarse n' cap ficat.*) Ab aquest cas no s' confonga ab la partícula ecspletiva *ne.*—Com á adverbi equival á *allí, allá.* (*Vinch del camp —jó també* N' *vinch*; etc.)

Ns.—Es una contracció del pronom de primera persona *nos.* (NOS ó NS' *diuhen que hi serán*; etc.)

Us.—Es una contracció del pronom de segona persona *vos.* (VOS ó US CRECH; *nó* VOS *ó* US *afanyeu*, etc.)

Ho.—Pronom demostratiu derivat de *hoc* llatí y equivalent á *axó, alló,* (*fer*HO *de mala gana; contarho ab molt gust; ho diu ab afany;* etc.)

Hi.—Aquesta paraula pot ser adverbi y pronom. Com á pronom es demostratiu y equival á *aquest, aquesta, aquell, aquella.* (*á arbre caygut, tothom* HI *fá llenya; no hi tinch* fe; etc.,) y algunas vegadas á axó (*dígals*HI *tal com há estat;* etc.)

Li.—Derivat del *ille* llatí ecspresa per lo comú lo cás datiu, axó es, lo terme indirecte de la oració (*jo* LI *daré lo premi que merex; no* LI *caldrá treballar més;* etc.)—A vegadas lo *li* tal com s' escriu no es tal *li* sino una contracció del article y de la paraula *hi.* Per conexerho perfectament no hi há mes que dir en plural la frase que tenim en singular. (*dónali la carta axís que l' végis, dónalshi la carta axis que l's véjis; feuli afanyar, feuloshi afanyar*, etc.)

Pronom reflecsiu.—En catalá es: *si* y la sua declinació: gent. de si,—dat. a ó pera si,—ac. á si ó se,—ab. ab ó per si.

DEL VERB.

Definició y divisió del verb.

Lo verb es la paraula qu' ecspresa la ecsistencia y la acció. A vegadas ho ecspresa en general (*substantiu*) y altres ademés un modo de la acció (*adjectiu*). Aquesta es la principal divisió del verb, altres n' hi há y son: en transitiu é intransitiu, personal é impersonal; pronominal é independent; aucsiliar y principal; actiu y pasiu, etc.—Es *personal* cuant té lo subjecte ecsprés ó fácil de suplir, (*l' home canta*; etc.); *impersonal*, cuant no l' te ecsprés ni es fácil suplirlo (*plou, neva*, etc.); *transitiu*, cuant ecspresa que la acció pot reciprocarse (*mon pare estima l's aucells; l's aucells son estimats per mon pare*; *la vella há fet la mitxa; la mitxa há sigut feta per la vella;* etc.); *intransitiu*, cuant no (*lo pare dorm; lo gall canta*, etc.); *pronominal*, cuant s' acompanya del pronom *se* per ecspresar be la idea que enclou (*recordarse, dormirse*, etc.); *independent*, cuant no (*córrer, valer*, etc.); *aucsiliar*, cuant servex per formar los temps compostos d' altre verb (*ser, haver, anar*, etc.); *principal*, cuant no (*amar, temer*, etc.) *actiu*, cuant ecspresa que l' subjecte es qui obra (*cantar estimar*, etc.); *pasiu*, cuan ecspresa que al subjecte li recau la acció (*en Pau es volgut; lo llibre fou llejit*, etc.)

DE LA CONJUGACIÓ.

Conjugar un verb es ferlo pasar per los accidents de *temps*, *modo*, *número y persona*. Cuant una série de verbs agrupats

seguexen un matex patró s' diu que s' conjugan per la *primera, segona* ó *tercera* segons l's grupos que la naturalesa dels verbs permeten formar. En catalá hi há tres conjugacions y s' conexen per acabar l' infinitiu en *ar, er, ir,* com *amar, temer, cumplir.* També s' hi regonex en lo verb lo accident *veu.* Per aquest dihem si l' verb está en *activa, pasixa, mitja,* etc. Lo catalá te forma propia per la activa, mes pera la pasiva s' val del verb aucsiliar y partícip de pasat del verb que s' conjuga, medi del cual s' val també ab alguns temps de la activa com n's hó ensenyará la conjugació dels verbs ja regulars, ja irregulars.—Lo present d' infinitiu de la segona conjugació hi há escriptors moderns que l' escriuhen en cert casos sens *r* final, cosa que no s' trova en cap Diccionari. Axó dependex de que s' ficsan en la pronunciació y alguns diuhen en la etimolojía, pero la que guia y mou mes es la pronunciació. ¿De qué dependex que n' molts casos nos pronuncie la *r*? De la dificultat que s' hi trova cuant la precedexen altres consonants cual pronunciació es dificultosa. Aquet fet passa en totas las llengas. Los castellans, per eczemple, conexen als catalans ohintlos pronunciar la *d* final y es perque l's catalans la fem percibir molt á causa del carácter fónich de la llenga y l's castellans per la matexa rahó ó la suprimexen casi, ó la fan pronunciar com *z.*

Lo verb ecspresant acció revela que obra (*persona*); cuants obran (*número*); ab quin espay s' obra (*temps*); y de quina manera s' obra (*modo*). Aquets cuatre accidents s' trovan en tots l's verbs.

Persona.—Lo verb en regonex tres: *jo, tu, ell.*

Número.—Lo verb en regonex dos: *singular* y *plural.* Hi há llengas com lo grech que hi regonexen lo *dual.*

Del temps.—¿Que s' lo temps? Tothom té una idea clara del temps, mes no tothom sab definirlo. ¿Com adquirím

aquesta idea? Per relació. Suposém un punt que l' en dihem *present*, y dos d' altres *un anterior* y *altre posterior* al present que l's anomeném *pasat* y *futur*, y com que á la idea de temps hi referím la de moviment suposém succehintse dits punts y donant per resultat lo temps ó sia *la succesió contínua de presents*. Entre aquets tres punts principals n' hi pot aver d' altres qu' ecspresan lo major ó menor espay que hi há entre ells y que las llengas aprecian mes ó menos. En catalá hi há *l' imperfet*, *lo plusquanperfet*, y *lo futurperfet*. Lo pasat, present y futur s' anomenan temps *principals* y l' imperfet, plusquam y futur perfet *secundaris*.

Del modo.—Lo modo ecspresa l' com s' verifica la acció, mes com lo verb no sempre pot ecspresarho perfectament s' acompanya del adverbi. L's modos catalans son cuatre: *indicatiu, imperatiu, subjunctiu* é *infinitiu*.

Avans de presentar la conjugació dels verbs catalans regulars creyém mes oportú presentar la dels aucsiliars.

Conjugació del verb SER.—*Modo indicatiu*.—Present: jo soch, tu ets, ell es, nosaltres som, vosaltres sou, ells son.—Imperfet: jo era, eras, era, eram, érau, eran.—Perfet: fiu, fores, fou, forem, fóreu, fóren.—Pluscuamperfet: havia sigut, havías sigut, havía sígut, havíam sígut, havíau sigut, havían sigut.—Futur: seré, serás, será, serém, seréu, serán. —Futur perfét: hauré sígut, haurás sígut, haurá sigut, haurém sígut, hauréu sigút, hauráñ sígut.—*Imperatíu:* sía ó sígas tu, sía ó siga ell, siam ó sigám nosaltres, siau ó sigau vosaltres, sian ó sigan ells.—*Subjunctíu*.—Present: sia ó siga, sías ó sigas, sía ó síga, siám ó sigám, siáu ó sígáu, sian ó sigan.—Imperfet: fora, sería ó fós; foras, serías ó fosses; fora, seria ó fos; fórem, seríam ó fósem, fóreu, seríau ó foseu; fóren, serían ó fósen.—Perfet: haja sigut, hajas sigut, haja sígut, hajám sigut, hajau sígut, hajan sígut.—Plusquamperfet: haguera, hauría ó hagués sigut; hagueras, hau-

rías ó hagueses sigut; haguera, hauría ó hagués sigut; haguéram, hauríam ó haguésem sigut; haguéreu, hauríau ó haguésseu sigut; hagueran, haurían ó haguesen sigut.—*Infinitiu:* present: ser—préterit: haber sigut.—futur: haber de ser.—Gerundi: sent ó esent.—particip pasat: sigut.

Conjugació del verb HABER.—*Indicatiu.*—Present: jo he, tu has, ell há, nosaltres hem ó havem, vosaltres heu ó haveu, ells han.—Imperfet: havía, havías, havía, havíam, havíau, havían.—Perfet: haguí, hagueres, hagué, haguérem, haguéreu, haguéren.—Plusquamperfet: havía hagut, havías hagut, havía hagut, havíam hagut, havíau hagut, havían hagut.—Futur: hauré, haurás, haurá, haurém, hauréu, haurán.—Futur perfet: hauré hagut, haurás hagut, haurá hagut, haurém hagut, haureu hagut, haurán hagut.—*Subjunctiu.*—Present: haja, hajas, haja, hajam, hajau, hajan. —Imperfet: haguera, hauría ó hagués; hagueras, haurías, hagueses; haguera, hauria, hagués; haguéram, hauríam, haguésem; haguérau, hauríau, haguéseu; haguéran, haurían, haguesem.—Perfet: haja hagut, hajas hagut, haja hagut, hajám hagut, hajau hagut, hajan hagut.—Plusquamperfet: haguera, hauría ó hagués hagut; hagueras, haurías ó hagueses hagut; haguera, hauría, hagués hagut; haguéram, hauríam, haguesem hagut; haguérau, hauríau, hagueseu hagut; hagueran, haurían, haguesen hagut.—*Infinitiu:* present: haver.—pretérit: haver hagut.—futur: haver d' haver.—Gerundi: havent.—particip pasat, hagut.

Conjugació del verb ESTAR.—*Indicatiu.*—Present: jo estich, tu estás, ell está, nosaltres estem, vosaltres esteu, ells están.—Perfet: estava, estavas, estava, estávam, estavau, estávan.—Preterit perfet: estiguí, estigueres, estigué, estíguérem, estíguerereu, estigueren.—Plusquamperfet: havía estat, havías estat, havía estat, havíam estat, havíau estat, havían estat.—Futur: estaré, estarás, estará, estarém, esta-

reu, estarán.—Futur perfet: hauré estat, haurás estat, haurá estat, haurem estat, haureu estat, haurán estat.—*Imperatiu:* está ó estígas tu, estígui ell, estígám nosaltres, estígau vosaltres, estígan ells.—*Subjunctiu.*—Present: estígue, estígues, estigue, estíguem estígueu, estíguen, ó estíga, estígas, etc.—Imperfet: estaría ó estígués; estarías ó estígueses, estaría ó estígues; estaríam ó estíguésem, estaríau ó estígueseu; estarían ó estíguésen.—Perfet: haja estat, hajas estat, haja estat, hajám estat, hajau estat, hajan estat.—Plusquamperfet: haguera, hauría ó hagués estat; hagueras, haurías ó hagueses estat; haguera, hauría ó hagués estat; haguéram hauríam ó haguésem estat; haguérau, hauríau ó haguéseu estat; hagueran, haurían ó haguesen estat. —*Infinitiu:*—present: estar:—pretérit: haver estat.—futur: haver d' estar.—gerundi: estant.—particip pasat. estat.

Conjugació del verb ANAR.—*Indicatiu.*—Present: vatx, vas, vá, aném, aneu, van.—Imperfet. anava, anavas, anava, etc. —Perfet. aní, anavas, aná, anárem, anáreu, anáren.—Plusquamperfet. havia anat, etc.,—Futur. aniré, anirás, anirá, etc.—Futur perfet. hauré anat, haurás anat, haurá anat, etc.—*Imperatiu:* vés tu, vaja ell, anem nosaltres' anéu vosaltres, vajan ells.—*Subjunctiu:* Present: vaja, vajas, vaja, vajam, vajau, vajan.—Imperfet: aniría ó anés, anirías ó aneses, aniría ó anés, aniríam ó anesem, aniríau ó aneseu, anirían ó anesen.—Perfet. haja anat, hajas anat, haja anat, etc.—Plusquamperfet: haguera, hauría ó hagués anat, etc.—*Infinitiu:*—present anar.—pretérit: haver anat. —futur: haver d' anar.—gerundi: anant.—particip pasat. anat.

VERBS REGULARS.

1.ª CONJUGACIÓ.—AMAR.

Indicatiu.—Present: am-o, am-as, am-a, am-am, am-au, am-an.—Imperfet. am-ava, am-avas, am-ava, am-avam, am-avau, am-avan.—Perfet. AM-í, áres, a, árem, áreu, áren, —Plusquamperfet: havía amat, havías amat, havía amat. havíam amat, havíau amat, havían amat.—AM-aré, arás, ará, arém, aréu, arán.—Futur perfet. hauré amat, haurás amat, haurá amat, haurém amat, haureu amat, haurán amat.—*Imperatiu:* ama tu, ame ell, amem nosaltres, amau vosaltres, amen ells.—*Subjunctiu.*—Present: am-e, am-es, am-e, am-em, am-eu, am-en.—Imperfet: am-aría ó am-ás; am-arías ó am-ases; am-aría ó am-ás; am-aríam ó am-asem; ama-ríau ó am-aseu; am-arían ó am-asen.—Perfet: haja amat, hajas amat, haja amat; hajam amat, hajau amat, hajan amat.—Plusquamperfet: haguera, hauría ó hagués amat; hagueras, haurías hagueses amat; haguera, hauría ó hagués amat; haguéram, hauríam ó haguésem amat; haguérau, hauríau ó haguéseu amat; hagueran, haurían ó haguesen amat.—*Infinitiu.*—present: amar.—pretérit. haver amat.—futur. haver amat.—gerundi. amant.—partícip pasat. amat.

VERBS REGULARS.

2.ª CONJUGACIÓ.—TÉMER.

Indicatiu.—Present. Tem-o, tem-s, tem, tem-em, tem-eu, te-men.—Imperfet. tem-ía, tem-ías, tem-ía, tem-íam, tem-íau,—tem-ían.—Perfet. *tem*-í, eres, é, erem, ereu, eren.—Plusquamperfet. havía temut, havías temut; havía temut, havíam temut, havíau temut, havían temut.—Futur. *tem*-eré, erás, erá, erém, eréu, erán.—Futur perfet. hauré temut, haurás temut, haurá temut, haurém temut, haureu temut, haurán temut. *Imperatiu:* tem tu, tema ell, temém nosaltres, temeu vosaltres, teman ó temen ells.—*Subjunctíu..*—Present. *tem*-a, as, a, am, au, an.—Imperfet. *tem*-ería ó *tem*-és, erías ó eses, ería ó és, eríam ó esem, eríau ó eseu, erían ó esen.—Perfet. haja temut, hajas temut, haja temut, hajám temut, hajau temut, hajan temut.—Plusquamperfet. haguera, hauría ó hagués temut; haguerás haurías ó hagueses temut; haguera, hauría ó hagués temut; haguéram, hauríam ó haguésem temut; haguérau, hauríau ó hagueseu temut; hagueran, haurían ó haguesen temut.—*Infinitíu.*—present. témer,—pasat. haver temut.—futur. haver de témer,—gerundi: tement.—partícip pasat. temut.

VERBS REGULARS.

2.ª conjugació.—Cumplir.

Indicatíu.—Present. cumpl-o, cumpl-es, cumpl-e, cumpl-ím, cumpl-íu, cumpl-en.—Imperfet. *cumpl*-ía, ías, ía, íam, íau, ían.—Perfet. *cumpl*-í, íres, í, írem, íreu, íren.—Plusquamperfet. havia cumplert, havías cumplert, havía cumplert, havíam cumplert, havíau cumplert, havían cumplert. Futur *cumpl*-iré, irás, irá, írém, iréu, irán.—Futur perfet. hauré cumplert, haurás cumplert, haurá cumplert, haurém cumplert, haureu cumplert, haurán cumplert.—*Imperatíu:* cumple tu, cumpla ell, cumplím nosaltres, cumplíu vosaltres, cumplan ells.—*Subjunctíu.*—Present. *cumpl* -a, as, a, am, au, an.—Imperfet. *cumpl*-iría ó cumpl-ís, írías ó ises, iría ó ís, íriam ó ísem, iriau ó íseu, irían ó ísen. Perfet. haja cumplert, hajas cumplert, haja cumplert, hajám cumplert, hajau cumplert, hajan cumplert.—Plus, quamperfet. haguera, hauría ó hagués cumplert; haguéras-haurías ó haguéses cumplert; haguera, hauría ó hagués cumplert; haguéram, hauríam ó haguésem cumplert; haguérau, hauríau ó haguéseu cumplert; haguéran, haurían ó haguesen cumplert.—*Infinitíu.*—present: cumplir.—pasat. haver cumplert.—futur. haver de cumplir.—gerundi. cumplint.—partícip pasat. cumplert.

VERBS IRREGULARS.

Lo dir ab un verb regular ó irregular es purament formal. Cuant un verb seguex en tot ab l's que havém posat anteriorment s' diu regular, é irregular cuant se n' separa ab alguna persona ó temps. La primera conjugació oferex molts pochs irregulars, no axís la segona y tercera. En la imposibilitat de poder donar reglas compendiosas y fácils havém cregut mes oportú presentar agrupacions atesa la terminació y després d' haver posat la conjugació d' un verb corresponent dir l's que l' seguexen y l's que se n' separan.

1.ª *conjugació*.--L's verbs irregulars d' aquesta conjugació casi podém dir que ja l's havém vist. Son: *estar*, *anar* y *dar ó donar*. L's dos primers son coneguts, la conjugació del tercer es la següent: *Indicatiu*.—Present: do, das, da, dam, dau, dan.—*Imperfet*: dava, davas, etc.—Perfet. dí, dares, dá, dárem, dáreu, daren.—Plusquamperfet. havia dat, havías dat, havia dat, etc.—Futur. daré, darás. dará, etc.—Futur perfet. hauré dat, haurás dat, etc.—*Imperatiu*: dá tu, de ell, dem nosaltres, deu vosaltres, den ells.—*Subjunctiu*.—Present. dé, dés, dé, dem, deu, den.—Imperfet. daría ó das, darías ó dases, daría ó das, daríam ó dásem, daríau ó dáseu, darían ó dásen.—Perfet. haja dat, hajas dat, etc. —Plusquamperfet. haguera, hauría ó hagués dat; hagueras, haurías ó hagueses dat; etc.—*Infinitiu*.—Present. dar.—Pasat. haver dat.—Futur. haver de dar.—Gerundi. dant.—Particip pasat. dat.

2.ª *conjugació*.—Bastants son l's verbs pertanyents ab aquesta conjugació y per major facilitar lo seu conexement l's havém dividit segons la terminació com s' veurá.

áurer.—Jáurer.—*Indicatiu.*—Present. Jai-ch, jau-s, jau, jay-em, jay-eu, jahu-en —Imperfet. je-ya, je-yas, je-ya, etc. —Perfet. jegu-i, jegu-ires, jegu-é, etc.—Plusquam, havia jegut, havías jegut, etc.—Futur. jau-ré, jau-rás, jau-rá, etc. —Futur perfet. hauré jegut, haurás jegut, etc.—*Imperatiu*. jau tu, jega ell, jayem nosaltres, jayeu vosaltres, jegan ells. —*Subjunctiu.* Present. jeg-a, jeg-as, jeg-a, etc.—Imperfet. jau-ría ó jagu-és. jau-rías ó jagu-eses, jau-ría ó jagu-és, etc. —Perfet haja jegut, hajas jegut, etc.—Plusquam: haguera, hauría ó hagués jegut, hagueras, haurías ó hagueses jegut, etc.—*Infinitiu.*—Present. jaurer.—Pasat. haver jegut.—Futur. haver de jáurer,—Gerundi. jayent.—Particip pasat, jegut. Seguexen a *jaurer* l's acabats en *aurer* ab la diferencia de que l's demés fan lo present de subjunctiu interposant una *i* entre l' *ga* y lo que antecedex. Axís dihem: *cayga, complayga*, etc.—*Plaurer* y sos compostos fan lo imperfet d' indicatiu en *uía.* (*plauía, complauía*, etc.)

éurer.—Creurer.--*Indicatiu.*—Present. cre-ch, creu-s, creu, crey-em, crey-eu, creuhen.—Imperfet. cre-ya, cre-yas, creya, etc.—Perfet. cregu-í, cregu-eres, cregu-é, etc.—Plusquam. havía cregut, havías cregut, etc.—Futur. creu-ré, creu-rás, creu-rá, etc.—Futur perfet. hauré cregut, haurás cregut, etc.—*Imperatiu.* creu tu, crega ell, creyem nosaltres, creyeu vosaltres, cregan ells.—*Subjunctiu.*—Present. creg-a, creg-as, creg-a, etc.—Imperfet. creu-ría ó cregu-és; creur-ías ó cregu-eses, etc.—Perfet. haja cregut, hajas cregut. etc.—Plusquam. haguera, hauría ó hagués cregut, hagueras, haurías ó hagueses cregut, etc.—*Infinitiu.*—Present. créurer. Pasat. haver cregut.—Futur. haver de créurer.—Gerundi. creyent.—Particip pasat. cregut.

Lo verb *véurer* cambia la *g* en *j* en lo present de subjunctiu.

íurer. — Ríurer.—*Indicatiu.*—Present. ri-ch, riu-s, riu,

riy-em, riy-eu, riuh-en.—Imperfet. re-ya, re-yas, etc.—Perfet. rigu-i, rigu-eres, rigu-é, etc —Plusquam. havía rigut, etc.—Futur. riu-ré, riu-rás, etc.—Futur perfet. hauré rigut, etc.—*Imperatiu.* riu tu, riga ell, riyém nosaltres, riyeu vosaltres, rigan ells.—*Subjunctiu.*—Present. rig-a, rig-as, etc. —Imperfet. riu-ría ó rigu-és, riu-rías ó rigu-eses, etc.—Perfet. haja rigut, etc.—Plusquam. haguera, hauría ó hagués rigut, etc.—*Infinitiu.*—Present. riurer.—Pasat. haver rigut. —Futur. haver de riurer.—Gerundi. riyent.—Particip pasat. rigut.

Lo verb *viurer* al present d' indicatiu y subjunctiu interposa una s entre la radical y la terminació. Axís dihem: *visch* y *visca*, viscas, etc.

óurer.—Mourer.—*Indicatiu.*—Present. mo-ch, mou-s, mou, mo-vém, mov-eu, mouh-en.—Imperfet. mov-ia, movías, etc.—Perfet. mogu-í, mogu-eres, mogu-é, etc.—Plusquam. havía mogut, etc.—Futur. mou-ré, mou-rás, etc.—Futur perfet. hauré mogut, etc.—*Imperatiu.* mou tu, moga ell, movém nosaltres, moveu vosaltres, mogan ells.—*Subjunctiu.*—Present. mog-a, mog-as, etc.—Imperfet. mou-ría ó mogu-és mou-rías ó mogu-eses, etc.—Perfet. haja mogut-etc.—*Infinitiu.*—Present. mourer.—Pasat. haver mogut.—Futur. haver de móurer.—Gerundi. movent.—Partícip passat mogut.

Tots l's verbs en *óurer* seguexen á *móurer*.

éndrer.—Enténdrer.—*Indicatiu.*—Present. enten-ch, enten-s, enten, enten-ém, enten-eu, enten-en.—Imperfet. enten-ia, enten-ías, etc.—Perfet. entengu-í, entengu-eres, entengu-é, etc.—Plusquam. havía entés, etc.—Futur. entend-ré, entend-rás, etc.—Futur perfet. hauré entés, etc.—*Imperatiu.* enten tu, entenga ell, entenèm nosaltres, enteneu vosaltres, entengan ells.—*Subjunctiu.*—Present. enteng-a, enteng-as, etc.—Imperfet. entend-ría ó entengu-és,

entend-rías, ó entengu-eses, etc.—Perfet. haja entés, etc.—Plusquam. haguera, hauría ó hagués entés, etc.—*Infinitiu.* —Present. entendrer.—Pasat. haver entés.—Futur. haver d' enténdrer.—Gerundi entenent.—Particip pasat. entés.

Tots l's verbs en *éndrer* seguexen á *enténdrer*.

óldrer. — Móldrer. — *Indicatiu.* — Present, Mol-ch, mol-s, mol, mol-em, mol-eu, mo-len.—Imperfet. mol-ía, mol-ías, etc. — Perfet, molgu-í, molgu-eres, molgu-é, etc. — Plusquam. havía mólt, etc.—Futur. mold-ré, etc.—Futur perfet. hauré mólt, etc.—*Imperatiu.* mól tu, mólga ell, molém nosaltres, moléu vosaltres, mólgan ells.—*Subjuntiu.*—Present. mol-ga, mol-gas, etc.—Imperfet. mold-ría ó molgu-és, mold-rías ó molgu-eses, etc.—Perfet. haja mólt, etc.—Plusquam. haguera, hauría ó hagués mólt.—*Infinitiu.*—Present, móldrer,—Pasat haver mólt.—Futur haver de móldrer.—Gerundi. molent.—Partícip pasat. mólt.

Tots ls' verbs en *óldrer* seguexen á *móldrer*

Lo verb *merexer* y tots ls' acabats en *exer* fan lo perfet d' indicatiu *meresqu-i*, *meresqu-eres*, etc. y l' present de subjunctiu *meresc-a*, *meresc-as*, etc.—La primera persona del indicatiu la fan ó be *merexo*, *conexo*, ó be *meresch*, *conech*, etc. —*Concébrer*, també fá: *concebesch* ó *concebexo* y *concebesca*.

3.ª *conjugació.*—La irregularitat dels verbs pertanyents ab aquesta conjugació en casi tots ls' verbs está en allargar lo present d' indicatiu en la 1.ª, 2.ª y 3.ª persona del singular, axís com en la 3.ª del plural y fer lo subjunctiu present en *esca*. *Llegir*, per eczemple, fá *llix*, *llejesch* ó *llejex-o*, llejex-es, llejex, llej-im, llej-iu, llejex-en; y *llejecs-a*, *llejesc-as*, *a*, *llij-am*, *au*, *llejesc-an*, (*cumplir*, també fá *cumplexo*, *cumplesca*; *penedir*, *penedexo*, *penedesca*, etc.)

Hi há alguns pochs verbs que tenen una conjugació propia y son:—Venir.—*Indicatiu.*—Present. vin-ch, ven-s, vé, ven-im, ven-iu, ven-en.—Imperfet. ven-ia, etc.—Perfet.

vingu-i, vingu-eres, vingu-é, etc.—Plusquam. havia vingut, etc.—Futur. vind-ré, vind-rás, etc.—Futur perfet. hauré vingut, etc.—*Imperatiu.* vina tu, vinga ell, vingam nosaltres, vingau vosaltres, vingan ells.—*Subjunctiu.*—Present. ving-a, ving-as, etc.—Imperfet. vind-ría, ó vingu-és; vind-rías ó vingu-eses, etc.—Perfet. haja vingut, etc.—Plusquam. haguera, hauría ó hagués vingut, etc.—*Infinitiu.*—Present. venir.—Pasat. haver vingut.—Futur. haver de venir.—Gerundi. venint.—Partícip pasat. vingut.

Exir.—*Indicatiu.*—Present. is-ch, ix-es, ix, ex-im, ex-íu, ix-en.—Imperfet. ex-ía, etc.—Perfet. isqu-i, isqu-eres, isqu-é, etc.—Plusquam. havia exit, etc.—Futur. exi-ré, exi-rás, etc.—Futur perfet. hauré exit, etc.—*Imperatiu.* ix tu, isca ell, exím nosaltres, exiu vosaltres, iscan ells.—*Subjunctiu.*—Present. isc-a, isc-as, etc.—Imperfet. exi-ría ó isqu-és, exi-rías ó isqu-éses, etc.—Perfet. haja exit.—Plusquam. haguera, hauria ó hagués exit, etc.—*Infinitiu.*—Present. exir.—Pasat. haver exit.—Futur. haver d' exir.—Gerundi. ixent.—Partícip pasat. exit.

Oir ú óurer.—*Indicatiu.*—Present. oi-ch, ou-s, ou, oh-ím, oh-íu, ouh-en.—Imperfet. ou-ia, etc.—Perfet. oigu-í, oigu-eres, oigu-é, etc.—Plusquam. havia ohit, etc.—Futur. ohi-ré ú ou-ré, ohi-rás ú ou-rás, etc.—Futur perfet. hauré ohit, etc.—*Imperatiu.* ou tu, oiga ell, oigám nosaltres, ohíu vosaltres, oigan ells.—*Subjunctiu.*—Present. oig-a, oig-as, etc. —Imperfet. ou-ría ú oigu-és; ou-rías ú oigu-eses, etc.—Perfet. haja ohit, etc.—Plusquam. haguera, hauría ó hagués ohit, etc.—*Infinitiu.*—Present. oir ú óurer.—Pasat. haver ohit.—Futur. haver d' oir.—Gerundi. ohint.—Partícip pasat. ohit.

Los verbs compostos dels anteriors ls' seguexen en tot.

Es comú ab ls' verbs que no allargan lo present perdrer la *e* de la terminació en la segona y tercera persona del pre-

sent d' indicatiu (acud-o, acut-s, acut, etc.; mor-o, mor-s, mor, etc.)

Lo verb *dur* únich qu' acaba en *ur* té la següent conjuga, ció.—*Indicatiu.*—Present. Du-ch, du-s, du, duh-em, duh-eu- duh-en —Imperfet. du-ya, du-yas, du-ya, etc.—Perfet. du-gu-i, dugu-eres, etc.—Plusquam. havía dut, etc.—Futur. du-ré, etc.—Futur perfet. hauré dut, etc.—*Imperatiu.*—Du tu, duga el', dugám nosaltres, duheu vosaltres, dugan ells. —*Subjunctiu.*—Present. dug-a, dug-as, etc.—Imperfet. du-ría ó dugu-és, du-rías ó dugu-eses, etc.—Perfet. haja dut, etc. —Plusquam. haguera, hauría ó hagués dut, etc.—*Infinitiu.* —Present. dur.—Pasat. haver dut.—Futur. haver de dur.—Gerundi. duhent.—Part. pas. dut.

Verbs defectíus.—*Pláurer.*—Indicatiu.—Present. plau. —Imperfet. plauhia, plauhias, etc.—Perfet. plaguè.—Futur. plaurá.--Subjunctiu.—Present. placia ó plague.—Imperfet. plauría ó plagués.—Gerundi. plahent ó plasent.

Soler.—Indic.—Pres. solch, sols, sol, solem, soleu, solen, —Imper. solía, solías, etc.—Perfet. solí.

Cáldrer.—Indic.—Pres. cal.—Imp. calía, calías; etc.— Futur. caldré, caldrás, etc.—Subjunctiu.—Imper. caldría, caldrías, etc.

Verbs pronominals.—S' conjugan juntántloshi ls' pronoms personals. Axís dihem: *jo 'm recordo, tu 't recordas,* etc.

Verbs impersonals.—Son ls' ques' conjugan per terceras personas: *plou, nevava, tronará, llampega,* etc.

Del particip.—Lo partícip es una de las formas del infinitiu. Ecspresa la acció en absolut indicant ques' realisa, que s'ha realisat ó que s'há de realisar y suposant conegut l' que la eczecuta. l' ha eczecutat ó l' ha d' eczecutar. Per aquesta rahó s' dividex l' *partícip* en de *present*, *pasat* y *futur*. En castellá lo partícip no oferex lo carácter qu' havém indicat: ecspresa un estat ú ofici del individuo. En catalá

lo partícip de present no eczistex, sols hi há l' de pasat. Hi há verbs que tenen aquest partícip regular, altres irregular, y altres á la vegada un de regular y un de irregular.

Tenen lo partícip regular: *amar*, *anar*, *cantar*, *donar*, *saltar*, *pasejar*, *nadar*, etc. Lo tenen irregular: *acométrer*, *clóurer*, *concebir*, *tenir*, *enténdrer*, *viurer*, *morir*, *traurer*, etc —*acomés*, *clós*, *concebut*, *tingut*, *entés*, *vigut*, *mort*, *tret*, etc. En tenen un de regular y un altre d' irregular los verbs: *benehir*, *buidar*, *despertar*, *disposar*, *enllestir*, *netejar*, *oferir*, etc. —*benehit* ó *beneyt*; *despertat* ó *despert*; *disposat* ó *dispost*; *enllestir* y *llest*; *netejat* y *net*; *oferit* y *ofert*; etc.—Lo partícip de futur s' ecspresa axís: *he de amar*, *havia de voler*, etc.

Gerundi.—Lo gerundi es també una de las formas del infinitiu. Ecspresa la acció en sentit relatiu indicant que s' está realisant, que s' ha realisat ó que s' ha de realisar. Hi há forma propia pera l' primer cas, pera l' segon y tercer s' emplea l' aucsiliar. Alguns gramátichs catalans confonent lo gerundi de present ab l' partícip de present han admés aquet, cuant en catalá no hi es y si bé alguna vegada s' troba usat com en castellá es lo gerundi acompanyat del article qu' está usat com á nom (l' amant, l' escribent, l' oyent, etc.) A pesar d' axó s' trova alguna vegada pero molt rara usat com á tal partícip.

Lo gerundi de present termina en *ant*, *ent* ó *int* (*amant*, *tement*, *cumplint*). Lo de pasat y de futur s' ecspresan axís: *havent amat*, *havent d' amar*, etc.

Del adverbi.—Lo adverbi es la paraula qu' ecspresa l' com se realisa la acció. S' dividexen en: *de lloch* (ahont, allá, allí, apart, aprés, aquí, arrera, atrás, avall, bax, dalt, derrera, defora, desde, devant, dins, dintre, enllá, entre, ensá, envá, fora, lluny, prop); de *temps* (avans, avuy, adeshora, ahí, antes, antigament, ara, aviat, de jorn, demá, dematí, dematinet, desprès, endemá, enguany, antany, entretant,

luego, llavors, á las horas, may, mentres, prest, prompte, cuant, sovint, sempre, tart, tantost, suara); de *modo* (á dretas, á planet, axís, bé, casi, á vegadas, ecsprés, fort, junt, mal, ras); de *cantitat* (molt, poch, mes, menos, tant, masa, bastant, prou, gaire, á dojo, abundantment, en grós, per menut, á centenars, á grapats, á mostas, á pams y á canas, de pam en pam, de gom á gom, molt per molt, á cabasos, á ratx, de mica en mica); de *comparació* (mes, menos, millor, tant, cuant); d' *ordre* (primerament, segonament, consecutivament, desprès, luego, en fí, finalment, en primer lloch, mes á mes, ademés, en avant); d' *afirmació* (si, cert, certament, segurament, verdaderament, efectivament, prou, axí, en efecte); de *negació* (no, ni, tampoch, res, gens, may, almenos ó almenys, per demés); de *dupte* (pot ser, qui sab, tal vegada, acás, per acás); de *preguntar* (qué, perqué, cóm, per ventura, de quin modo).

De la preposició.—Es la paraula qu' ecspresa la relació. Las preposicions catalanas son: *a, ab, bax, cerca, contra, demunt, desde, devant, dins ó dintre, en, entre, envers, fins, per, pera, pres ó aprés, prop, segons, sens, sobre, sota ó desota, sots, detrás.*

De la conjuncció.—Es la paraula qu' ecspresa la unió entre ls' judicis. S' dividexen en *copulativas* (y, e, que); *disjuntivas* (ó, u, sino, ja, ara); *adversativas* (al contrari, al menos, per lo menos, encara, suposat que, ja que, lluny de, no obstant, cuant mes, ab mes rahó, mes, pero, en lloch de, sino); *condicionals* (á menos que, ab lo ben entés que, en cás de que, ab tal que, si); *causals* (com, ja que, perque, per por de que, putx, donchs); *continuativas* (axís, com vulga, putx, siga l' ques' vulla, surti com surti); *comparativas* (axís com, com, cual, tal, tal cual, á semblansa, á fí de que, respecte de); *finals* (pera que, á fí de que, ab objecte).

De la interjecció.—Ecspresa un estat del cor. Las in-

terjeccions catalanas son: *ah*, *ay*, *ea*, *eh*, *eu*, *ey*, *oh*, *ola*, *ja*, *xist*, etc. Hi há paraulas que s' usan com interjeccions: *ánimo*, *bo*, *cáspita*, *dali*, *valor*, *oydá*, etc.

Conexem á la paraula en la sua clasificació ¿cóm s' combina pera la ecspresió?

ESTUDIS
SOBRE GRAMÁTICA CATALANA.

CUARTA PART.

DE LA SINTÁCSIS.

GENERALITATS.

Ls' gramátichs al entrar al estudi d' aquesta part temen per la rahó de ques' la mes complicada y difícil. Nosaltres al entrarhi, si bé tením lo temor ques' natural, hi entrém ab confiansa creguts de que l' estudi analítich del pensament ns' facilitará l' camí.

Pensar es aplicar las nostras facultats intelectuals per adquirir succesivament ideas, judicis, rahonaments y discursos; es lo trevall que fem per tenir un conexement. Aquest enclou dugas parts una *subjectiva* y un' altre *objectiva* per la rahó de que 'n tot conexement hi há qui conex y cosa coneguda. Conexém pensant y pensém sobre cuant eczis-

tex. Axís adquirím la *idea*, ó sensilla indicació dels sers, de las sevas maneras, y de sas relacions; lo *judici*, ó afirmació entre dugas ideas; lo *rahonament*, ó relació entre dos ó mes judicis; y l' *discurs*, ó relació entre dos ó mes rahonaments. Cada una d' aquestas parts la trovém en la ecspresió.

Lo judici gramaticalment parlant consta dels tres elements següents: subjecte, atribut y cópula ó verb. Lo *subjecte*, ecspresa la idea principal, indica lo qu' anem á manifestar; lo *atribut*, lo que ne dihém; y la cópula ó verb la relació que hi há entre l' subjecte y l' atribut. En lo judici *la rosa es blanca, la rosa* es subjecte, *blanca* atribut, y *es* cópula, perque diu la relació que hi há entre *rosa* y *blanca*. Ls' elements qu' entran en lo judici ú oració poden acompanyarse d' una ó mes paraulas que ls' determinen y ecspliquen, á las cuals s' acostuma anomenar *agregadas* cuant modifican al subjecte y *complementarias* cuant modifican al atribut.

Lo subjecte l' representa l' nom y á vegadas l' infinitiu ó una oració; l' atribut l' representa l' adjectiu ó alguna altre part de la oració que l' substituhesca.

Las oracions poden ser sensillas y compostas. Son *sensillas*, cuant constan d' un sol subjecte y d' un sol atribut; *compostas*, cuant constan de dos ó mes subjectes y de dos ó mes atributs.

Cada un dels elements qu' entran en lo judici ecspresa una idea. Aquesta está representada y ecspresada per la paraula. Las paraulas, perque diguen s' han d' ordenar. Al combinarlas s' até á la conformitat de la idea qu' ecspresan, ó á la dependencia que hi há entre ellas. Un y altre estudi son la base de la construcció, ó sia, del conexement del lloch que cada una de las paraulas ha d' ocupar perque diguen lo que nosaltres desitjém dir.

La concordancia y l' réjimen ns' bastan per constituir lo

judici, mes no pera lo rahonament y l' discurs, y com que l' un estudi há de precedir al altre creyém mes propi parlar de la construcció després de conexer la concordancia y ré jimen en catalá.

DE LA CONÇORDANCIA

La paraula *concordancia* atesa la sua etimolojía vol dir, *conformitat entre duas cosas* y aplicada á la paraula vol dir, la *conformitat que hi há entre las paraulas.* Gramaticalment parlant las paraulas qu' oferexen dificultat son las variables. Per facilitar son conexement s' há dividit la concordancia en concordancia d' article ab nom; d' adjectiu ab nom; y de verb ab son subjecte. L's principis que s' obehexen son l's següents:

Concordancia del article ab l' nom.—L' article concerta ab l' nom en género, número y podém dir cás (*lo bastó, la casa, los bous, las rocas*, etc.)

Concordancia del adjectiu ab l' nom.—L' adjectiu concerta ab l' nom en género, número y podém dir cás (*roba blanca, cel hermós, pedra roja*, etc.) Cuant l' adjectiu modifica á dos ó mes noms concerta sempre ab l' mes noble y s' posa en plural. (*la llebra y l' gos corrian desesperats; lo pare y la mare son molt bons*, etc.) Cuant modifica ab un colectiu s' posa comunament en singulár y á vegadas en plural (*arbreda preciosa, pinar admirable*, etc.)

Concordancia del verb ab son subjecte.—Lo verb concerta ab son subjecte en número y persona (*la casa cau, l's aucells volavan*, etc.) Cuant modifica á dos ó mes subjectes concerta ab l' mes noble y 's posa en plural (*l' home, la casa y tot lo que hi havia anáren al fons*, etc.) Cuant entre l's subjectes

hi há un pronom de primera ó segona persona concerta ab l' pronom (*jo y en Pau ns' pasejárem tot lo dia*, etc.) Cuant l' verb está en particip concerta ab l' nom en género y número (*las casas las hé compradas barato*, etc.)

A mes de las anteriors concordancias s' conexen la del pronom y del relatiu, mes no n' parlém perque ja están enclosas en las anteriors.

DEL RÉJIMEN.

Lo réjimen s' funda en la dependencia que hi há entre las ideas. Haventhi dependencia hi há qui rejex y qui es rejit. Per aquesta rahó las paraulas s' dividexen en *rejentas y rejidas*. Aquellas son: l' nom, l' verb y la preposició; aquestas: lo nom ó la paraula que l' represente. Lo medi principal en virtud del cual s' ecspresa lo réjimen en catalá es la preposició. Per aquesta rahó convé conexer lo valor de cada una de las usadas en catalá. A. Axís ecspresa direcció, com moviment ó quietut (*me 'n vatx á Madrit, estich á Barcelona, vingué á véurerlo*, etc.)—Ab. Ecspresa companyía (*me 'n vinch ab tú, hi anava ab son germá*, etc.)—Bax. Ecspresa subordinació (*hó crech perque há jurat bax la seva paraula*, etc.)—Cerca. Ecspresa procsimitat, acostament (*visqué cerca de casa*, etc.)—Contra. Ecspresa oposició (*contra peresa diligencia, estich contra l' teu parer*, etc.)—Demunt. Ecspresa superposició (*hó há dexat demunt de la taula, ho porta escrit al demunt*, etc.)—Desde. Ecspresa comensament (*desde Madrit t' escriuré, no l' hi vist desde ahí*, etc.)—Devant. Ecspresa anteposició (*visch al devant del teatro, jo hi era al devant*, etc.)—Dins ó dintre: Ecspresa interioritat ó espay (*lo ferro l' hi entrá dos dits dins ó dintre de son cós; dins ó dintre*

vuyt dias hauré acabat, etc.)—EN. Ecspresa quietut, residencia, etc. (*en tres dias hó há fet; l' trová en la cova*, etc.)—ENTRE. Ecspresa intermedi (*entre l' espasa y la paret; es valent entre l's seus*, etc.) ENVERS. Ecspresa direcció (*aná envers ó envés son cunyat*, etc.)—FINS. Ecspresa terme ó acabament (*arrivaré fins al trós;* etc.)—PER. Ecspresa causa, rahó, motiu, etc. (*jo vinch per vosaltres; no m' guanyará per just*, etc.)—PERA. Ecspresa medi, fí, objecte, etc. (*Vingué pera matarlo; calla pera no incomodar*, etc.)—PRES, *aprés* ó *despres*. Ecspresa ulterioritat, seguiment, etc. (*vindré despres d' haver dinat, després de la tristesa la alegría*, etc.)—PROP. Ecspresa procsimitat, acostament (*estich prop de casa teva, hi anava molt prop*, etc.) S' usa mes de *prop* que de *cerca*.—SEGONS. Ecspresa conformitat (*segons la costum del país, cada hú vestex segons son estat*, etc.),—SENS. Ecspresa negació falta, etc. (*home sens fè, obrar sens mesura*, etc.)—SOBRE. Ecspresa supersposició, repós, moviment, etc. (*te la casa sabre la muralla; sobre las déu vindré; tot cau sobre nosaltres*, etc.)—SOTA ó *desota*. Ecspresa lo qu' está devall, lo que té subordinació (*posau lo seu llibre desota l's peus; se creu que tots se l' han d' estar á desota*, etc.)—SOTS. Es lo matex que bax (*sots ó bax pena*, etc.)—TRÁS. Ecspresa derrería (*trás ó detrás de la creu l' diable*, etc.)

DE LA CONSTRUCCIÓ.

La construcció tracta del lloch qu' han d' ocupar las paraulas pera que ecspresen nostres pensaments ó afectes. Aquet lloch l' determina la idea que cada una de las paraulas enclou y oferex dos aspectes, un de natural y un altre de figurat. La construcció es *natural* cuant las paraulas s'

ordenan lógicament, cuant están colocadas segons marca lo desarrollo natural de la idea, y es *figurada*, cuant s' falta á la natural sens faltar á la claretat de la ecspresió. La figurada es propia de la oratoria. Las llengas segons es la sua naturalesa gramatical son mes ó menos ricas en figuras ó modos de parlar que cuant son lliteralment intraduhibles á altre llenga s' anomenan *idiotismes*.

Pera la construcció havém de tenir present que la ecspresió es filla de la relació eczistent entre dos ó mes rahonaments l's cuals procedexen de la relació que hi há entre dos ó mes judicis. Las paraulas componen uns y altres y havém de saber l' ordre ab que s' han de colocar tant en la construcció natural com en la figurada.

Construcció natural.—Lo judici pot ser cumplert é incumplert. Es *cumplert*, cuant constant de subjecte verb y atribut ecspresa l' sentit perfecta y absolutament, é *incomplert*, cuant s' ha d' acompanyar d' un ó mes judicis pera ecspresar perfecta y absolutament l' sentit. En aquest últim cás aném al rahonament y en consecuencia al discurs ó ecspresió. Cuant lo judici es cumplert lo principi que s' seguex es: posar primer lo subjecte y sos agregats, després lo verb y sos modificatius, y finalment lo atribut y sos complements. Cuant lo judici es incomplert y n' han d' intervenir dos ó mes per ecspresar bé lo sentit lo principi que s' seguex es: posar primer la idea principal y després las accesorias ó ecsplicativas de la principal.

Contrucció figurada.—Las principals formas ó figuras de las cuals parlan l's gramátichs son: hipérbaton, elípsis, pleonasme, silépsis y traslació.

Hipérbaton.—Hi há aquesta figura cuant s' invertex l' ordre que marca la construcció natural sens faltar al sentit. Cada llenga te l's seus límits respecte d' aquest punt y dintre d' ells s' caracterisa.

Elípsis.—Hi há aquesta figura cuant s' callan algunas paraulas que si bé son necesarias gramaticalment parlant, no fan falta pera la perfecta intelligencia del sentit de la ecspresió

Pleonasme.—Hi há aquesta figura cuant s' usan paraulas que si bé no son necesarias gramaticalment parlant, contribuehexen á la vivesa, forsa y elegancia de la ecspresió.

Silepsis.—Hi há aquesta figura cuant s' falta á las reglas de concordancia. Aquesta figura á causa de la sua naturalesa es poch usada y s' hi há de tenir molt compte perque pot alterar ó enfosquir lo sentit de la ecspresió.

Traslació.—Hi há aquesta figura cuant s' usa un accident gramatical per altre sens faltar á la claretat de la ecspresió. L' ús d' aquesta figura há de ser molt moderat perque com la anterior pot donar lloch á la falta de sentit.

Coneguda la construcció natural y figurada devém preguntar ¿s' en separa molt la llenga catalana? L' estudi de la sua construcció ns' hó dirá.

DE LA CONSTRUCCIÓ EN CATALÁ.

Las llengas obehexen á diferent principi en la construcció segons son flecsibles ó no. La llenga catalana carex de flecsions y l' valor de las paraulas ó sia l' paper que cada una eczersex en la oració dependex de la sua *posició*, del lloch en que s' trova. En las llengas flecsibles s' conex l' valor de las paraulas per la terminació, lo cual fá que pugám conexer la relació que hi há entre las paraulas per apartadas qu' estigan, quinas son las modificadoras y quinas las modificadas.

En llatí lo judici *pater amat filium* pot dirse de moltas maneras sens faltar á la claretat, no axís en catalá putx si di-

hem: *lo pare ama al filt* segons com mudém lo lloch de las paraulas podém cambiar lo sentit de la ecspresió. En la ecspresió hi há judicis y rahonaments y havém de véurer com s' colocan las paraulas en los judicis y com s' lligan ó relacionan per constituir rahonaments.

CONSTRUCCIÓ DE LAS PARAULAS EN LO JUDICI.—Lo judici pot constar dels elements principals *subjecte, verb* y *atribut*, y dels accesoris qu' ecsplican á cada un dels principals. Las clases de paraulas qu' intervenen en lo judici son: l' article, l' nom, l' adjectiu, l' pronom, l' verb, l' adverbi y la preposició. Veurem ara quin es l' lloch que correspon á cada una.

Del article.—Lo article es la paraula que ns' diu si es ó no conegut l' ser del cual s' parla. Per rahó de la sua naturalesa acompanya solsament al nom. Acompanya al adjectiu, verb y adverbi cuant s' prenen com á noms (*lo riurer estrany d' en Pau; lo just del arcalde, lo si que t' demanava; lo perqué de las cosas*, etc.)—L' article s' posa sempre devant del nom al cual modifica: s' calla comunament cuant lo nom ecspresa reyalme, vila, ciutat, etc, (*he vist á Madrit, he passejat per Fransa, m' en corro á Portugal*, etc.) cuant lo nom es atribut d' un verb de moviment (*vinch d' estudi, vaix á misa*, etc.); cuant lo nom s' pren en sentit indeterminat (*com pro carro y caball*, etc.) cuant lo nom ecspresa la persona ó personas á las cuals ns' dirijím (*germans meus*!; *Pere, digamho tot;* etc.)—Cuant modifica á varios noms y no es necesaria la sua repetició. Cuant un nom está precedit d' un posesiu l' article s' posa devant del pronom (*la meva casa es grant*, etc.)—Cuant lo article masculí está devant de noms propis que no comensan per vocal s' cambía en *en*. Axís dihem: *en Pau, en Ramon, en Tomás* y no *l' Pau l' Ramon y l' Tomás.*

Del nom.—Lo nom es la paraula qu' ecspresa ser ó eczistencia. Representa la part principal en la oració. Son lloch

queda determinat per la sua naturalesa. S' trova també com atribut. Algunas vegadas s' trova com adjectiu (*jo 'm dich Pau*; etc.)—Los noms propis s' usan en plural en alguns casos com cuant dihem: *l's Virgilis, l's Peres, l's Jaumes, no abundan com avans*, etc.

Del adjectiu.—Es la paraula que diu las cualitats ó propietats del nom, l' que ecspresa la sua comprensió y ecstensió. L' adjectiu s' posa comunament després del nom que modifica (*cara hermosa, jardí preciós, torrent grant*, etc.)—Hi há adjectius que modifican diferentment al nom segons hi están devant ó detrás, (*bon dia ó dia bó, grant home ú home grant*, etc.)—L' adjectiu pot anar un poch apartat del nom que modifica sempre y cuant l' ecspresió no resulte fosca ni inintelligible (*la rosa, flor de la cual tant ne parlavas era molt hermosa*, etc.—L' adjectiu numeral acostuma precedir al nom.—Lo comparatiu cuant es de superioritat s' ecspresa per *mes que*, ó *millor que*; cuant es d' igualtat per *tant com*, ó *no menos que*; y cuant es d' inferioritat per *menos que*, ó *no tant com* (*jo soch mes que tu; jo soch tant com tu; jo soch menos que tu*; etc.)—Lo superlatiu s' ecspresa ó bé per la terminació en *ísim*, ó per lo adverbi *molt* ó per mes, menos, major, menor, millor, pitjor precedits del article (*estich entusiasmadísim; soch l' mes entusiasmat de tots; estich molt entusiasmat*; etc.)

Del pronom.—Es la paraula que substituhex al nom.—L's pronoms personals s' posan devant dels verbs que modifican. S' callan cuant per los antecedents y consegüents s' sab quin es lo subjecte (*venia ab mí; menjarás bé; porto rahims*; etc.) S' repetexen per donar mes forsa á la ecspresió. Los pronoms personals cuant son complements s' posan després del verb cuant está en imperatiu; devant, cuant está en indicatiu ó subjunctiu; y devant ó derrera, encare que mes comunament derrera cuant está en infinitiu (*m' estiman*

molt; l' oncle m' hauria mantingut; futxme del devant; no m' puch contenir, ó nó puch contenirme, etc.)—Lo pronom posesiu acostuma posarse devant del nom que modifica. Cuant está en la forma *ma, ta, sa*, ó *mon, ton, son*, no s' posa article al devant (*la meva mare ha vingut; ma mare ha vingut*; etc.) Lo posesiu pot ser adjectiu (*axó es meu*; etc.)—Lo pronom demostratiu s' posa també comunament devant del nom que modifica. A vegadas es article (*aquest home m' agrada*; etc.) Parlarém del relatiu en la construcció dels rahonaments.—Lo reflecsiu s' posa indiferentment devant ó derrera del verb. A vegadas ecspresa pasivitat (*s' estiman la calandria*, etc.)

Del verb.—Es la paraula que n's diu la relació que hi há entre l' subjecte y l' atribut, la que ecspresa l' desarrollo de la ecsistencia en l' espay y l' temps. Parlarém de la sua construcció al tractar de la dels rahonaments.

Del adverbi.—Per causa de la sua naturalesa s' posa detrás del verb ó molt aprop d' ell (*escriu molt bé; canta admirablement*; etc)

De la prepocició.—Va sempre devant de la paraula que determina. A vegadas entre la preposició y la paraula regida hi há algun adverbi.—Lo lloch ahont un s' trova s' ecspresa en catalá per la preposició *a* (*estich á Barcelona*; etc.)

Contrucció de las paraulas en los rahonaments.—¿Qué es lo rahonament? Ho havem dit ja, la relació entre dos ó mes judicis. ¿Totas las clases de paraulas admesas per la Analojía entran á constituhir lo judici? Totas menos la conjuncció y la interjecció. Aquella perqué ecspresa la relació ó unió que hi ha entre ls' judicis ú oracions, y aquesta, perque es un judici sintétich, putx ecspresa breument lo estat ó afectes del cor. La conjuncció per la sua naturalesa pertany als rahonaments y en l' estudi d' aquestos havem d' estudiarla á fí y efecte de saber com s' unexen ls' judicis ú oracions. En la Analojía havem vist ja la divisió que s' fá

de la conjuncció, y s' ha pogut entrevéurer qu' está fundada en lo paper que desempenya. Aquí sols devém referirnoshi, dihent que ns' determina lo modo en que han d' estar los verbs qu' entran en la cons-titució del rahonament, y lo carácter de las oracions que l' constituhexen.

¿Ls' judicis s' relacionan ó unexen únicament per la conjuncció? S' relacionan ó unexen també per medi de la pregunta, del adverbi, del relatíu, dels modos del verb y de la jucsta-posició. L' análisis que farém d' alguns judicis ns' aclarará aquest punt.

Ls' irracionals tenen tots un medi natural d' ecspressió ¿perqué se li há de negar al home?—Aquí hi há dos judicis: l' un dependex del altre, (com entre tots ls' judicis) per medi de la idea, mes lo sicne que ns' hó marca es la interrogació. Per ella establim un antecedent y un consegüent, á mes de que moltas vegadas doném mes forsa y precisió á la ecspresió.

La vida del home es curta, no li basta per sos quefers.—Aquí tenim també dos judicis: están relacionats per medi de la negació. Lo caracter d' un y d' altre es ecspresar per sí sol perfet sentit. Podem dir: *la vida del home es curta; la vida no li basta al home per sos quefers.*

La flor que tant m' demanavas aquí la tens.—Aquí ls' dos judicis están relacionats per medi del relatiu. En la analojía havem vist las formas que l' relatiu té en catalá: son carácter, com á pronom, es substituhir en tot y per tot al nom al cual substituhex. Dona una forma elíptica á la ecspresió. Axís pot ser subjecte, com atribut, com complement indirecte. Lo eczemple qu' havem posat s' pot descompóndrer del modo següent: *tant m' demanavas la flor, aquí tens la flor*. Aquesta descomposició s' pot fer en totas las oracions de relatiu y ns' marca bé l' carácter peculiar qu' ell té.

Caminant per la montanya hé trovat un fósil sens pensar.—*Guanyada la victoria per los nostres, tots saltáren y brincá-*

ren d' alegría.—En tots dos eczemples ls' judicis s' relacionan per lo modo del verb. Al primer eczemple tenim dugas oracions una determinant (hé trovat un fósil sens pensar) y un' altre determinada (caminant per la montanya). Lo verb de la determinada está en infinitíu en la forma de gerundi. En las oracions anomenadas tals s' acostuma posar la determinada avans de la determinant, encara que es mes comú lo contrari.

—Lo segon eczemple está també compost de dugas oracions del carácter de las anteriors ab la diferencia de que l' verb de la determinada está en particip. En aquestas oracions s' seguex la costum llatina: s' posa primer la oració determinada que la determinant.

—*Diuhen los justos que vindrá prompte lo recne de la justicia: Déu vulla que no s' enganyen.*—En aquest eczemple tenim dos judicis cada un dels cuals consta de dugas oracions. ¿Com están relacionats? Per *jucsta-posició.* Un está després del altre, mes forman un judici total, un rahonament per estar conformes en la idea qu' enclouhen. Las oracions de cada judici están unidas per medi de la conjunció *que*, que ls' llatins traduhexen per lo infinitíu.

Com s' acaba de véurer cada medi de unió té la seva forma y si bé n' aquesta part totas las llengas no flecsibles casi son unas tenen no obstant algunas formas que las caracterisan y que s' conexerán molt bé en catalá axís que comparém la construcció catalana ab la castellana.

¿Com s' relacionan ls' rahonaments?—Sabém com s' relacionan ls' judicis. N' havem parlat perque es estudi que pertany á la Gramática, mes no parlarém de com s' relacionan ls' rahonaments y del carácter de la ecspresió perque aquest estudi es propi de la Retórica, Lliteratura, etc.

COMPLEMENT
AL ESTUDI DE LA SINTÁCSIS.

DIFERENCIA ENTRE LA LLENGUA CATALANA Y LA CASTELLANA.

La materia que ns' va á ocupar la considerém com á complement de la Sintácsis per rahó de que al manifestar las diferencias que hi há entre las llengas catalana y castellana manifestarém lo carácter quen' catalá presentan algunas construccions de las quals no havíam tingut lloch de parlar y que comparadas ab las castellanas s' destacarán més y aclarirán lo concepte que de la llenga catalana s' há de tenir.

Mes com á illustració qne no com á necesitat parlarém en general de la diferencia que hi há entre las dugas llengas en la part referent á la Prosodia, Ortografía y Analojía, ecstenentnos tot lo posible en la Sintácsis ques' la part que realment mes dificultats oferex.

De la Prosodia.—Nosaltres la havem tractada en general

y havem aplicat després ls' seus principis á la llenga catalana. Aquells son ls' mateixos en castellá. La aplicació s' diferencia en los distints sons que s' usan en la llenga de Castella. Aquesta diferencia la podrá conexer lo lector comparant lo cuadro dels sons articulats catalans ab lo dels castellans. Las vocals castellanas son: *a, e, i, o, u*. Las consonants oferexen l' carácter següent: *guturals* (j, g, c, k, q,); *llinguals* (l, ll.); dentals (z, s, d, t,); *llavials* (b, m, p.); *guturo-dentals* (x,); *llinguo-paladials* (r, n, ñ, rr); *llinguo-dentals* (ch); *llavi-dentals* (f, v).

De la Ortografía.—La diferencia de só eczigex com es natural diferenta regla per ficsarlo. Aquesta la donará al estudiós lector cualsevol tractat de Ortografía castellana. Indicarém que n' castellá en punt á Ortografía s' seguex casi del tot lo principi de *escriurer tal com s' parla*. Es una ventatja que porta la llenga castellana á totas las demés llengas.

De la Analojía.—*Del article.*—L' article en castelláes: *el, la, lo,* Té com s' veu forma propia pera ecspresar lo género neutre. En plural 'n carex.

Del nom.—En accidents gramaticals lo nom no s' diferencia del catalá.

Del adjectiu.—Respecte del numeral s' had' advertir quen' castellá ls' cuarts d' hora no s' anuncian com en catalá. Aquí dihem: *las deu, un cuart d' onze, dos quarts d' onze, tres quarts d' onze, las onze;* y allí: *las diez, las diez y cuarto, las diez y media, las once menos cuarto, las once;* etc.

Respecte dels aumentatíus y diminutíus la llenga castellana es mes rica en terminacions que la catalana. En catalá dihem solsament: *senyor, senyoret, senyorás;* en castellá: *señor, señoron, señorazo, señoracho, señorote, señorito, señorico, señorillo, señoruelo, señorete, señorejo, y señorin.* Cada terminació d' aquestas té la sua sicnificació que l' lector

trovará en las Gramáticas castellanas al tractat corresponent.

Respecte dels comparatius y superlatíus lo castellá s' val dels matexos medis que l' catalá, y si té alguns noms comparatíus ab terminació de tals procedexen del llatí lo matex que ls' que té l' catalá.

Del pronom.—Lo castellá carex d' algunas paraulas que caracterisan la llengua catalana y que fan que al traduhir del catalá al castellá ns' hájam de valer de circumlocucions. Lo castellá té no obstant de mes la forma *cuyo, cuya,* del relatíu que no trovém en catalá.

Del verb.—En castellá hi há ls' mateixos accidents quen' catalá. S' ha d' advertir respecte dels temps que l' catalá carex de la forma del imperfet de subjunctiu, *amara,* y del futur de subjunctiu *amare* ó *hubiere amado.* Ja veurém en la Sintácsis lo modo com en catalá s' ecspresan aquestas formas.

Del adverbi, de la preposició, etc.—Las restants parts de la oració analójicament parlant sols s' diferencian en castellá per la forma putx la idea es la matexa.

DE LA SINTÁCSIS.—*De la Concordancia.*—Las reglas que havém donat pera la llenga catalana poden considerarse casi totas donadas pera la castellana.

Del réjimen.—En las llengas no flecsibles la preposició es la paraula que juga 'l paper principal en la ecspresió de las relacions ó de las regencias.

La Gramática castellana dirá al lector las preposicions castellanas, son valor y com ls' verbs y ls' noms s' hi acomodan.

DE LA CONSTRUCCIÓ.—*Del article.*—En castellá com en catalá precedex al nom qu' acompanya. L' article masculí acompanya al verb y al adverbi; l' neutre al adjectíu cuant s' substantiva, y al substantiu cuant s' adjectiva (allí será

el rechinar de dientes, allí será *l' petar* de dents; *el porque* de las cosas, *lo perque* de las cosas; *el si* de las niñas, *lo si* de las noyas; *lo bueno* cautiva, *lo bó* cautiva; apreciar á uno por *lo sabio*, estimar ab algú per *lo savi;* etc.)—L' article s' calla en castellá devant dels noms propis, menos cuant son apellidos, (*María* lo dice, *la María* ho diu; *Antonio* me lo compró, *l' Anton* m' ho vá comprar; *la Perez* trabaja bien, *la Perez* treballa be; etc.); devant dels noms de dicnitats, vilas, montanyas, rius, etc. menos cuant la costum ho há admés (Francía, España, *los* Estados-Unidos; *la* Fransa, *la* Espanya, *ls'* Estats-Units, etc.); devant d' un nom que l' precedex un posesiu (*mi* padre me ama, *lo meu* pare m' estima; *tu madre* há venido, *la teva mare* há vingut; etc.); devant dels noms qu' ecspresan individuos de la familia (*papá* corre, *lo pare* corra; *mamá* cose, *la mare* cús; *tia* me quiere mucho, *la tia* m' vol molt; *abuelo* chochea, *l' avi* repapieja, etc.); devant de las paraulas *casa, palacio, paseo, misa, caza,* cuant son termes ls' atributs de verbs de moviment (me voy á casa, á palacio, á paseo, á misa, á caza; me 'n vatx á casa, al palau, á pasetx, á misa, á casa; etc.); cuant modifica á la vegada á dos ó mes noms (padre, Antonio, tu y todos acudiremos á la fiesta, lo pare, l' Anton, tu y tots estarém á la festa, etc.)

La comparació de las frases següents dirá altres diferencias: á dos pasos *uno* de *otro*, á dos pasos *l' un* de *l' altre; uno* y *otro* perecieron, *l' un* y *l' altre* moriren; creo *á otros* que son mas doctos que él, crech *ab altres* que son mes doctes qu' ell; poner *todo su* cuidado, posar tot *lo seu* cuidado; *el jueves* es fiesta, *dijous* es festa; *por Junio* es mi cumpleaños, *per lo Juny* fatx ls' anys; voy *á la escuela*, vatx *á estudi;* reunidos *en la mesa*, reunits *á taula;* á los cinco años era ya viejo, *á cinch* anys ja era vell; vivir *á lo turco*, víurer *com un turch;* etc.

Del nom.—Res hi há que dir per ara putx que respecte de la sua colocació en lo judici s' seguex comunament lo principi ques' seguex en catalá.

Del adjectiu.—En castellá l' adjectiu axís pot anar devant com detrás del nom que modifica. S' posan després del nom ls' adjectius que per la sua naturalesa poden anar sols (hombre jorobado, home jeperut; niño ciego, noy cego, etc.)— Hi ha també adjectius que segons lo lloch qu' ocupan modifican al nom (hombre grande y grande hombre; buena niña y niña buena; etc.)

Las frases següents dirán altres diferencias: iré á casa de V. *mañana por la mañana, demá dematí* aniré á casa de vosté; *mañana por la tarde* nos veremos, *demá á la tarde* ns' veurém; *pasado mañana á medio dia* nos encontraremos, *demá pasat al mitx dia* ns' trovarém; es muy tarde: son *las dose y cuarto*, es molt tart: es un cuart d' una; dale memorias *de mi parte*, dónali memorias de *part meva*; *tu casa* es muy grande, *la teva casa* es molt grant; que *criaturas sois!* que *sou criaturas!* etc.

Del pronom.—Pronoms personals.—Cuant hi há dos ó mes pronoms com á subjectes l' *yo* s' posa al últim (*él y yo* nos embarcaremos, *jo y éll* ns' embarcarém, *tu, mi amigo y yo* nos pasearémos, *jo, tu* y *l' meu* amich ns' pasejarém; etc). Lo matex ordre s' seguex comunament cuant son atributs. —Los personals *me, nos, te, os, se, le, lo, la, los, las,* s' posan avants ó després del verb cuant está en indicatiu ó subjunctiu, y després cuant está en imperatiu, present d' infinitiu y gerundi (aborrécen*te* ó *te* aborrecen; venéran*le* ó *le* veneren; corígete; quítate de ahí; estuvo para curarle la herida; estoy mirándole como rabia; etc.)

Las frases següents dirán altres diferencias: *se me* hizo tarde, *se m'* feu tart; *¿té habré yo* dado un derecho que no tengo? *Jo t'* hauré donat un dret que no tinch?; este perro

quitádmelo de delante, aquet gos *treyéumel'* del devant; estoy por *darte* un bofeton , estich per *donarte* una bofetada; estas uvas *comprádselas, compreuli* aquets rahíms; ya te darás maña *si tu mismo* no quieres ir, ja t' basquejarás *si no t' hi* vols anar; yo soy tu padre, jo t' so pare; *aquel es su* tio, *aquell li* es oncle; etc.

Pronoms posesius.—Com en catalá poden ser pronoms y adjectíus. *Mi, tu, su* s' posan devánt del nom que modifican; *mio, tuyo, suyo*, desprès; nuestro, vuestro, axís s' posan avans com desprès (*mi* padre, *mon* pare ó *l' meu* pare; *sus* padres, *sos* pares ó *ls' seus* pares; hermano *mio*, germá *meu; nuestro* tio ó tio *nuestro, l' nostre* oncle; etc.)

Pronoms demostratius.—S' posan per lo comú devant del nom que determinan.

Pronoms relatius.—En castellá hi há l' *cuyo* que no tenim en catalá. Per traduhirlo s' seguex la regla que dirán ls' eczemples següents los cuals advertirán ademés dels altres casos: este es el niño *cuya* madre se desmelenaba, aquet es lo noy *que* la seva mare s' descabellava; compré el libro *cuyos* capitulos tanto te cautivan, he comprat lo llibre *que ls'* seus capítols t' agradan tant; *cuyo* es este sombrero? de *quí* es aquet barret?; por *cuya* causa nos vimos obligados á pagar, per *cual* causa ns' vejerem obligats á pagar; este es el hombre *cuyo*, poder llegó á tanto, aquet es l' home *cual* poder arrivá tant alt; la persona *á quien* hablaba *V.*, la persona *ab qui vosté* parlava; las señoras *á quienes* me recomendó están buenas, las senyoras *á qui* m' recomená estan bonas; fuera difícil decir *cual* de los dos oradores perora mejor, fora difícil dir *quin* dels dos oradors s' ecspresa millor; le tratan *cual* merece, l' tractan *com* merex; quien (1) teme ser engañado bien merece QUE le engañen, *aquell que* tem

(1) S' ha de observar la diferencia entre el *que* relatiu y lo *que* conjunció.

ser enganyat be merex *que* l' enganyen; *qué* dicha para mi! *quina* dicha per mi!; no hay *de que*, no hi há *de que;* etc.— Lo eczemple següent l' posém pera que s' veja lo joch dels pronoms: fué á Italia, casi toda *la* anduvo por mi; me sacó títulos de herencia, y en fin me alcanzó *lo que* yo creia perdido. Era justo que *por ello le* cediera una parte de *lo* que me hizo ganar; fou á Italia, *la* vá seguir casi tota per mi; m' tragué títols d' herencia y ab una paraula m' logrà *lo que jo ja m'* creya perdut. Era just, donchs que per *tot axó* li cedís una part *de lo* que m' feu guanyar.

Ara ve de tom parlar dels pronoms que caracterisan la llenga catalana y que s' han de traduhir al castellá per medi de jiros. Posarém alguns eczemples para ques' puga conéxer lo carácter de cada un d' ells y comparar.

En.—Cuants fills *te l' seu* germá? *N' te* dos: ¿cuántos hijos tiene *su hijo de V.*? Tiene dos; si *vosté* no té prou paper ja n' hi donaré mes; si no tiene *V.* bastante papel ya *le daré* á V. mas; pensehi ab axó, piense V. en ello; conexeu á mon jermá? Si, n' parlavam fá poch: ¿conocen Vds. á mi hermano? si, hablábamos de él no há poco; ¿haveu anat á esmorsar á casa l' avi? Si, ara 'n venim; *ell se 'n* vá á pasetx *y jo* ja n' torno, *é* se va á paseo y yo vuelvo; de Roma n' han han sortit molts caps bons, de Roma han salido buenas cabezas.

Hi.—Llegeixo la fábula y *no mes hi* trovo que disbarats, leo la fábula y *en ella* solo hallo necedades; vínch de la Iglesia, *hi* havía molta gent, vengo de la Iglesia, habia *en ella* mucha gente; voleu venir al camp? No veus que ja *hí aném*? quereis venir al campo? Ves que *vamos allá*?; *axequems y aneuhi, levantémonos y marchaos;* si dona llimosna *hi* trova sas dolsuras, si da limosna encuentra *en ello* sus dulzuras; las festas també *l' hi* servexen d' amargura, las fiestas tambien *le* sirven de amargura; cuant mes *hi* penso

mes clar *hi* vetx, cuanto mas pienso *en ello*, mas *lo* conozco; etc.

Llur.—Pera que cuant sigan *grants* se regonexen de *llurs* vidas y maldats, y s' esmeren, para que cuando *mayores* reconozcan *su* vivir y sus maldades y se corrijan; en *llurs* conversas diga y reflectia cosas bellas, en *sus* conversaciones diga y refleje cosas bellas; los minyons cuant grants haurán de tenir lo gobern *de llurs* casas, los jóvenes cuando mayores habrán de encargarse del gobierno *de sus* casas; fan los homens segons ouhen dir *á llurs* mestres, los hombres obran segun lo que oyen decir *á sus* maestros, los pares que donan una bona educació *á llurs* fills son apreciats, los padres que dan buena educacion *á sus* hijos son apreciados; etc.

Ho.—*Ho* vull tot, *lo* quiero todo; *hó* fá per ríurer, *lo* hace por broma; lo foch *ho* consum tot, el fuego *lo* consume todo; si vols ser grant *posateho* al cap, si quieres ser grande propónte*lo; cantarho* á las mil maravellas, cantarlo á las mil maravillas; etc.

Los eczemples que acabém de posar marcan bé lo carácter que en la Analojía havem indicat tenían cada un d'aquets pronoms. Donan molta concisió y enerjía a la ecspresió per ser formas oblícuas dels pronoms als cuals pertanyen.

Del verb.—Havem dit que l' catalá carexía d' algunas formas y ara veurém per medi d' eczemples com las suplex: despues que *hubo alcanzado* lo que deseaba *se marchó*, després qu' *hagué lograt* lo que desitjava *se n' aná;* cuando *hubieron cantado* nos saludaron á todos, cuant *hagueren cantat* ns' van saludar á tots, ni no le *buscára con interés* podria quejarse, si jo l' *busqués ab interés* podria quexarse; mi padre *le quisiera*, mas el no quiere obedecer, lo meu pare *l' voldría*, mes ell no vol obehir; el dia *pudiera* mejorarse, lo dia *podría* millorarse; ordénase que si algun poeta *llegáse*

á casa de algun su amigo, y *estuvieren* comiendo, y *le convidare*, que aunque él jure que *haya comido*, no se *le* crea, sino que *le* hagan comer *por fuerza*, que en tal caso no se *lo harán* muy grande; s' ordena que si algun poeta *arriva* á casa d' algun amich seu, y *están* dinant, y l' *convida*, qu' encara que jure que *no há menjat res*, no *se l'* cregui, sino que *l'* fasan menjar *á la forsa*, perque en tal cas, no *li farán* pas molt grant; etc.

S' veu per aquestos eczemples que s' até en catalá á la idea de temps que s' ecspresa y segons ella s' traduhex. La lligenda y comparació dels clásichs catalans y castellans illustrará sobre l' particular.

Del adverbi.—Posarém algunas ecspresions adverbials ab la sua correspondencia catalana pera que s' puga observar la manera de dir d' una y altre llenga. Lo matex farém á la vegada respecte de las demés parts que ns' faltan véurer.

A trueque de, á barato de; *á todo correr*, á tot córrer; *á ojo* *á bell ull; al sesgo*, á biax; *á hurtadillas*, d' amagat; *con el tiempo*, ab l' temps, *del brazo*, á braset; *á escape*, á corre cuita; *montado en*, á caball de (anar); *á su turno*, *á su vez*, á la vegada; *á pedir de boca*, com s' desitja (anar una cosa); *al fiado*, á fiar; *á rastra*, á garró; *á sabiendas*, á grat cient; *de improviso*, d' improvís; *en frente, cara á cara*, devant per devant; *á las malas*, á malas; *en desquite*, en remenja; *á pares y á nones*, á parells y á sanás; *á bruces*, á morro; *en chancleta*, á retaló (las sabatas); *á la intemperie*, á sol y á serena; *á modo de*, á tall de; *oportunamente*, á tom; *á cierra ojos*, á ulls cluchs; *en un santiamen*, ab un no res; *en acecho*, á la mira; *al por mayor*, al en grós; *alrededor*, al entorn; *al mejor postor* (*vender*), al mes dihent (véndrer); *en el umbral de la puerta*, al pas de la porta; *á tontas y á locas*, á la babalá, á la boja; *al pormenor*, á la menuda; *á oscuras*, á las foscas; *á tientas*, á las palpentas; *perder el tino*, pérdrer l' esma; *á*

deshora; altr' hora; *á destajo,* á preu fet; *ahora mismo,* ara tot just; *á campo travieso,* camps de través; *al caer de la tarde,* cap al tart; *al anochecer,* cap al vespre; *al fin y al cabo,* fet y fet, cap á la fí; *en buen romance,* clá y catalá; *desde ayer,* d' ahí ensá; *de par en par,* de bat á bat; *de noche,* de bella nit; *de piés á cabeza,* de cap á peus; *desde el princpio,* de cap y de nou; *de hito en hito,* de fit á fit; *de golpe,* de sech á sech; *para mi,* entre mí; *verdad?,* no fá?; *aborrecible á las gentes,* aborrible á tothom; *aborrecido de todos,* aborrit de tothom; *abrirse á sus amigos,* ser clar ab sos amichs; *abundar en riquezas,* abundar en riquesas; *acalorarse en la disputa,* enfadarse; *dar mesa á alguno,* fer la vida á algú; *como mi abuela,* com ara plouhen figas; *llegar á las aceitunas,* arrivar á misas ditas; *volver en su acuerdo,* tornar en sí; *estar con el alma entre los dientes,* estar ab l' ánima á las dents; *al amor de la lumbre,* á la bora del foch; *caerse de ánimo,* pérdrer la esperansa; *aquí fué ello,* ara be lo bo; *pasar por los armas,* fusellar; *boca de lobo,* gola de llop; *estar con la boca á la pared,* estar al últim apuro; *no decir esta boca es mia,* no badar boca; *boda de negros,* mercat de Caláf; *echar el bodegon por la ventana,* besarho tot; *echar el bofe,* tráurer lo fel; *es un bolo,* es un burro; *de buenas á primeras,* al primer Deu te guart; *asirse de un cabello,* agafarse de un cabell; *á la caida de la tarde,* cap al tart; *á la caida del sol,* á posta de sol; *cortapicos y callares,* quietut y que duri; *ponerse en la calle,* exir de casa; *caer en cama,* caurer malalt; *no haber oido campanas,* no haver vist un ase volar; *á campo raso,* al ras; *mírame la cara,* míram' be; *saber de carretilla,* saber com lo pare nostre; *alegre de cascos,* lláujer de cascos; *hacer caso de uno,* ferne cas; *hacer castillos en el aire,* fer castells al aire; *cerrarse el cielo,* ennuvolarse; *despejarse el cielo,* serenarse; *vaya V. al cielo,* ves en nom de Deu; *montar en cólera,* enrabiarse; *no caber de contento,* no cábrer en pell; *de-*

clarar su corazon, obrir lo pit; *llevar á cuestas*, portar á coll; *como cuerpo de rey*, com un canonje; *en cueros*, nú de pel á pel; *dar en la cuenta*, cáurehi; *sacar de encajo*, arrencar de soca y arrel; *diablos son bolos*, sort qui l' há; *á la buena de Dios*, á la bona de Deu; *de mil amores*, á bodas m' convidas; *véte con Dios*, Deu te guie y l' ángel bó.

De la construcció figurada.—*Del hiperbaton*.—En castellá s' usa ab mes frecuencia que n' catalá. Aquet s' acomoda mes á la construcció natural

De la elípsis.—Aquesta figura la trovém mes en catalá que n' castellá per rahó del carácter de la llenga y de las paraulas que per la sua naturalesa l' enclouhen.

Del pleonasme.—Una y altre llenga l' usan; pero no ab frecuencia. L' us d' aquesta figura l' determina l' carácter del asumpto de que s' tracta.

De la silepsis.—Ni ab una ni ab altre llenga es molt comuna aquesta figura.

De la traslació.—Es mes mesurat lo us d' aquesta figura per rahó del seu ser. Pocas, molt pocas vegadas s' trova usada en una y altre llenga.

ACABAMENT.

Al considerar acabat l' present trevall devem manifestar: que acceptarém molt agrahits cuantas indicacions se 'ns fasan pera l' cas d' haverne de fer segona edició; que com á obras doctrinals havem consultat solsament la molt apreciable *Gramática catalana* del Dr. D. Pau Ballot, la regular *Gramática catalana* d' En Llorens Pahissa y Ribas, y lo preciós trevall *El auxiliar del Maestro catalana en la enseñanza de la lengua castellana*, de D. Salvador Genís; y quen' la present obreta havem procurat ser á la vegada filosops y gramátichs.

No volíam parlar de las cuestions qu' avuy dia hi há entre ls' cultivadors de la llenga, mes havém cregut oportú ferne aquí algunas indicacions que pot ser servirán d' alguna llum pera aclarirlas.

Desde luego devém manifestar que s' há confós la Ortografía ab la Filolojía y que no s' han sabut discutir separadament las cuestions que sobre un y altre punt han aparescut. La cuestió filolójica s' reduhex á *si devem escríurer á la antiga ó á la moderna*, y la ortográfica *á si devem fer lo plural femení en* AS ó *en* ES. Quí te rahó? Vejám.

La escola antiga vol crear un catalá á part, un catalá que sembla qu' ha de ser l' de dos ó tres cents anys enderrera, pero que no hú es pas perque lo camí ques' seguex no pot conduhiri. S' preté resuscitar las paraulas catalanas, qu' han pasat á la historia y texirhi ab ellas las obras, mes

en axó s' revela, en primer lloch, *que s' icnora lo que caracterisa ab una llenga*, y en segon lloch, que s' han oblidat ls' principis filolójichs mes sabuts, cuals son: *que las llengas retratan l' poble que las parla axis en son carácter quen' podém dir familiar, com en lo polítich, relligiós y científich; que las llengas s' influexen poderosament unas ab altres; y que no s' estacionan ni progresan sino que víuhen y s' desarrollan dintre de las suas lleys propias.* Lo camí de la escola antiga, segons s' veu, no es pas l' just.

La escola moderna s' trova ab un terreno tant lliscadis com l' de la escola antiga, volent constituhir un catalá que si be es mes intellijíble y apreciat no es pas prou catalá, perque imita masa las formas vulgars y usa termes poch catalans. Si al estudi que s' ha fet de las formas del catalá vulgar s' hagués afejit al de las formas del catalá erudit s' haguera obtingut un altre resultat. Un escrit no s' fá catalá perque s' usen paraulas catalanas ni perque s' imitan formas vulgars; es tal catalá, cuant s' usan paraulas catalanas y s' até á la construcció verament catalana. Aquestos dos ecstréms portará á la bona intellijencia respecte d' aquest punt. S' parla y s' escriu ab ls' d' avuy, no pera ls' que foren ahí. Per axó s' ha d' ajermanar la construcció catalana ab las paraulas qu' ayuy dia tenen ús y no ab l' d' aquellas que pertanyent á la historia havém de necesitar l' diccionari per compéndrerlas.

Vejam ara lo que díuhen ls' de las escolas en *as* y en *es*, y ab ques' fundan.

Diuhen ls' que sostenen quel' plural femení ha de ser en *es:* axís escrivían ls' escriptors clásichs de la llenga; tal es la terminació usada á Valencia, Lleyda y bona part de Tarragona; axís ho determina la etimolojía.—Diuhen ls' que sostenen que l' plural ha de ser en *as*: es una irregularitat ó anomalía que l' singular siga en *a* y l' plural en *e;* aquesta

terminació debilita la llenga; no es pas la terminació generalment usada á Catalunya.—¿Qui te rahó? Analisém ls' arguments d' uns y d' altres.

—*Tots ls' escriptors clásichs escrivían en* ES?—¿Es cert? Las obras qu' havem consultat no están conformes. Hi há us de la terminació en *as* y també de la en *es*. ¿Cuánt las obras oferexen diverjencia que s' ha de consultar? La Gramática. ¿Quina es la mes antiga ques' conex? La del Dr. Ballot: Pertany á la época clásica á ques' fá referencia? No. ¿Es lo Dr. Ballot autoritat admesa en cuestions gramaticals? Sens dupte. ¿Que diu respecte d' aquest punt? Que s' ha de escríurer en *as* y no en *es*. ¿Las llengas fonéticament parlant s' modifican? Si; y axís veyém, per eczemple, quen' llatí la *o* s' convertex en *u*; quen' castellá la *e* s' convertex en *y*, la *f* en *h*, que la *x* pert son valor de *j*, etc. ¿Y en catalá? Podrá advertirho qui compare las obras escritas en catalá primitiu, y en catalá clásich. ¿Aquestas modificacions de que son fillas? De las lleys fonéticas propias de cada llenga. ¿Cuant no hi há Gramática que las ecsprese ahont devém estudiarlas? En las obras. ¿La part de pronunciació es posible saberse en cada un dels sicgles qu' han pasat desde que la llenga catalana ha sigut tal llenga no habenthi obra que ho determine? No, per axó sería necessari que succehís lo que diu respecte de la llenga llatina Iriarte, «resucite Augusto y sabrém com parlavan ls' llatins.» ¿No tenint antecedents á que devém atenirnos? Al us. ¿Que ns' diu aquest? L' análisis del segon argument ns' hó dirá.

Tal es la terminació usada á Valencia, Lleyda y bona part de Tarragona.—¿Valencia filolójicament parlant s' pot contar com autoritat pera l' catalá? No. ¿Perqué? Perque la historia y ls' fets ns' diuhen que las influencias eczercidas sobre Valencia per lo castellá, y las comunicacions, han determinat á Valencia un parlar propi y de forma especial que

fá que hajám de considerar lo parlar de Valencia com una llenga propia. ¿Es nou aquest fet en la historia de las llengas? No, perque en totas hi trovém lo matex. ¿Si á Valencia parlan l' *valenciá* podrém dir que parlan l' catalá? ¿Podrém sostenir lo valenciá com argument pera l' escriptura en *es*? No, perqué no pertany á la materia de ques' tracta: Si eliminem Valencia y veyém que á Lleyda y á Tarragona no s' usa sempre, constantment la terminació en *es* podrém dir qu' aquesta es la terminació general de Catalunya?

—*La etimolojía ho determina.*—Lo catalá, s' diu, procedex del llatí (no pas en tot putx no hi ha succehit lo quen' castellá) y aquest la terminació plural de la primera declinació es en *es* y per lo tant no es d' ecstranyar que succehesca lo matex en catalá. En llatí tots ls' plurals son en *es*. ¿Com pot ser s' dirá? Lo plural de lo segona no es en *i* y l' de la cuarta en *u*? Certament, pero s' há de recordar lo següent: las llengas indo-europeas forman lo plural afejint una *s* al tema del singular, mes tant en grech com en llatí als temas acabats en vocal llarga se ls' hi afejía una *i* que juntada á la vocal *a* produhí en grech *ai* y en llatí *ae*, axís com s' produhí tambe *oi*, *i*, etc. ¿Ha succehit lo matex en catalá? No, y la prova la tenim en que la figura qu' ecspresa l' só vocal *e* es sensilla y no composta. En catalá, com en castellá, etc, trovem ques' seguex en la formació del plural la lley primitiva, axó es, afejir una *s* al tema del singular acabat en vocal. ¿Com s' ecsplica la terminació *es* que trovém usada pera alguns clásichs? Primer, perque axís s' pronuncia ab algunas pero pocas comarcas de Catalunya y segonament (y á cas siga aquest l' argument principal) per lo enamorats qu' estavan nostres clásichs del llatí y perque no sabent quin patró imitar, prenian l' de la llenga llatina. Per aquesta rahó en catalá hi há mes construccions llatinas quen' castellá.

Havem analisat ls' arguments de la escola en *es* y s' veu que no son fundats y que tot ns' conduhex á la escola en *as*. No obstant vejám los arguments d' aquella escola y analisemlos.

—*Es una singularitat ó anomalía que l' singular siga en a y l' plural en es.*—Las anomalías diuhen ls' de la escola en *es* son comunas en las llengas, mes nosaltres devém manifestar quen' la part fonética no s' hi trovan, que tot obehex á lley. ¿Com s' ecsplica, per eczemple, en llátí que hi haja noms que l' acusatiu l' fasan en *em* y altres en *im*? Per rahó de la lley de formació de l' acusatiu. Ab efecte la *m* es lo sicne de l' acusatiu y ls' noms femeníns en *i* llarga han conservat la *i* al trascurs del temps y avuy solsament aquells noms llatins que procedexen de temas primitius en *i* fan en *im* y no en *em* (turris, navis, etc.)

Es terminació que fá débil la llenga.—No dirém que la fasa débil mes si monótona y hasta podem dir pesada y axó dependex de l' us molt mesurat que hi ha un catalá de la vocal *a*.

No es la terminació comunament usada á Catalunya.—Ja havém manifestat que realment era axís y no hi ha perque afirmarho ab novas provas.

Fetas las anteriors indicacions cada cual pot pensar com s' vulla, mes nosaltres creyém, per lo que havém dit, que la terminació catalana dels plurals femenins es en *as* y que al escríurer en catalá si volém ser catalans devem usar la construcció catalana y aquellas paraulas que estant admesas per l' us no donan á la ecspresió un carácter vulgar ó eczótich sino noble, elegant y cautivador, cual correspon al jeni de la llenga catalana.

FI.

TAULA

S' ven á 4 rals en la llibrería de Camí, carrer de la Unió, número 26, ahont s' dirigirán totas las demandas.